

A photograph of a lush, green landscape. In the foreground, there are several trees with dark trunks and dense foliage. A large tree on the left has ferns growing on its trunk. The background is filled with tall grasses and wildflowers, including purple and yellow blooms. The overall scene is vibrant and natural.

Jaarverslag 2023

MEER NATUUR IN EEN MOOIER LANDSCHAP

Zuid-Hollands Landschap natuurlijk dichtbij

Voorwoord	3
1. Bestuursverslag	5
1.1 Doelstelling, missie en visie	5
1.2 Doelrealisatie	5
1.3 Financieel beleid	6
1.4 Belangrijkste risico's en onzekerheden	9
1.5 Governance	11
1.6 Integriteit	16
1.7 Communicatie met belanghebbenden	17
1.8 Maatschappelijke aspecten van ondernemen	17
1.9 Aandachtspunten voor komend beleid	18
2. Verslag raad van toezicht	19
3. Activiteitenverslag	21
3.1 Natuurbeheer	22
3.2 Programma's en Projecten	25
3.3 Marketing, Communicatie en Fondsenwerving	28
3.4 Bedrijfsvoering	30
4. Jaarrekening 2023	32
5. Overige gegevens	57
6. Bijlagen	62

Meer natuur in een mooier landschap!

Voor u ziet u het jaarverslag van 2023. Op het moment dat dit jaarverslag uitkomt, bestaat het Zuid-Hollands Landschap 90 jaar. De organisatie kent een prachtige historie en is tegelijk alive and kicking. Voorafgaand aan ons jubileumjaar hebben we prachtige resultaten geboekt. Tegelijk is er volop werk aan de winkel!

Uitdagingen

In alle eerlijkheid weet ik niet goed hoe ik de context van ons werk voor me moet zien de komende jaren. Nog nooit heeft de wereld te maken gehad met zoveel crises tegelijkertijd en op zoveel verschillende gebieden. Oorlog op ons continent, veranderende geopolitiek, klimaat, biodiversiteit, energie, landbouw, zorg, wonen... Stuk voor stuk onderwerpen die de aandacht vragen.

Gelukkig zijn er veel mensen die ons werk steunen. Die in toenemende mate meer natuur wensen en die daaraan actief een bijdrage willen leveren. ‘Wanhoop nooit aan vooruitgang’ is een beroemde uitspraak van Jac. P. Thijsse. Ik hou me daar met het Zuid-Hollands Landschap aan vast en ga de uitdagingen met veel energie en vol goede moed aan. Dat kunnen we echter niet alleen. Daarom werken we samen met hen die hetzelfde doel nastreven; zoals inwoners van Zuid-Holland, gemeentes, de provincie, bedrijven en andere natuurorganisaties. De activiteiten in 2023 bieden hoop voor de toekomst en een inspirerend handelingsperspectief.

Natuur is noodzakelijk

Natuur en landschap zijn geen luxe of iets verhevens. Ze raken direct aan ons welzijn. Aan onze welvaart. Aan ons geluk. Patiënten genezen sneller in een groene omgeving. Huizen in het groen zijn meer waard en water en groen zorgen voor verkoeling tijdens de steeds warmer wordende zomers. Een verstandige inrichting van ons landschap zorgt niet alleen voor meer natuur, maar ook voor waterberging, behoud van zoet water en een natuurlijke kustversterking. Ook voorziet het in allerlei wensen op het gebied van sport, toerisme en recreatie. Noodzakelijk dus voor ons leefklimaat. Steeds meer mensen zien dit in. Mede dankzij gulle gevers en nalatenschappen draaiden we ook financieel goed in 2023. Ik ben iedereen die een bijdrage levert oprecht zeer dankbaar dat wij deze middelen kunnen besteden aan onze doelstelling. Buiten. Waar het gebeurt.

Jos Bisschops

Directeur-bestuurder Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

Zuid-Hollands Landschap

Wij beschermen
mooie natuurgebieden
middenin en rond
het drukste deel van
Nederland.

Om de hoek genieten van rust en
ruimte, planten en dieren. Met leuke
activiteiten voor jong en oud. Wij zorgen
voor goed toegankelijke natuur en
cultuurhistorie dicht bij huis.

Medewerkers

64 medewerkers (55,9 fte) van wie
67% werkt in het veld

450 vrijwilligers
werken mee aan het
dagelijks beheer

450
vrijwilligers

Meer dan 50
cultuurhistorisch
waardevolle gebouwen

Het areaal wordt meer
en meer opengesteld
voor publiek

Wij beheren namens **bijna 50.000**
Beschermers al 88 jaar natuur en
cultuur in de provincie. Ons landschap
beslaat ruim 4.770 hectare. Talloze
bezoekers ook van buiten de provincie
genieten van het resultaat.

Jaarlijks tienduizenden
bezoekers waaronder:

Circa **45.000** bij
bezoekerscentrum
Tenellapas

Bijna **3.100** bij
bezoekerscentrum
Sopheapolder

>125

excursies georganiseerd

Bezoekerscentra

- Bezoekerscentrum Tenellapas
- Natureiland Sopheapolder
- Eendenkooi Bakkerswaal

zhl.nl/bezoekerscentra

1. Bestuursverslag

Het Zuid-Hollands Landschap zet zich al sinds 1934 in voor het duurzaam beschermen van natuur, landschap en erfgoed. Dat doen we door natuur te beheren, te ontwikkelen en beheer te ondersteunen van iedereen die zich betrokken voelt bij natuuronderhoud. We hebben een brede achterban en ondersteunen met het programma De Groene Motor veel vrijwilligers die werken voor groen en erfgoed in de provincie. Het beleid en de bijbehorende activiteiten zijn uitgewerkt in het Meerjarenbeleidsplan 2019-2023, dat te lezen is op onze [website](#).

1.1 DOELSTELLING, MISSIE EN VISIE

Doelstelling

Het Zuid-Hollands Landschap heeft conform de statuten als doelen:

- het beschermen, beheren en ontwikkelen van wat uit oogpunt van natuur, landschap en erfgoed waardevol is in Zuid-Holland;
- bezoekers, vrijwilligers, donateurs en anderen binden en verbinden aan natuur, landschap en erfgoed in Zuid-Holland;
- natuur, landschap en erfgoed in Zuid-Holland in eigendom en/of in beheer nemen, alsmede te herstellen en, waar mogelijk, te creëren; dit zowel ter wille van de natuur zelf als voor het welzijn van de mens.

Missie & Visie

- **Missie:** wij beschermen en ontwikkelen natuur, landschap en erfgoed in Zuid-Holland.
- **Visie:** wij zorgen voor natuur, landschap en erfgoed in de drukste provincie van ons land en vinden het belangrijk dat iedereen in Zuid-Holland hiervan kan genieten. Wij doen dat samen met vrijwilligers, bedrijven, overheden, andere natuur- en landschapsorganisaties, fondsen en onze donateurs. Bijna al onze gebieden zijn openbaar voor bezoekers en beheren we met hulp van vrijwilligers. Op deze

manier betrekken we mensen bij de uitdagingen die er zijn om de natuur toekomstbestendig te krijgen en te houden.

Integrale aanpak

Diverse uitdagingen in het landelijk gebied vragen om een integrale aanpak, gecoördineerd vanuit de provincies. De provincie Zuid-Holland heeft als gebiedsautoriteit drie deelgebieden onderscheiden (Kust en Duinen, Delta en Veenweiden), met daarin weer verschillende deelgebieden. De opgaven rondom het stikstofbeleid, natuurherstel, de kaderrichtlijn water en het tegengaan van bodemdaling worden integraal benaderd binnen het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZHPLG).

1.2 DOELREALISATIE

In 2023 hebben we op beperkte schaal meer natuur kunnen veiligstellen. Het totaal aantal hectare is met netto 10 hectare gegroeid tot een totale oppervlakte van 4.770 hectare natuur, landschap en cultuurhistorie (bron CMSi). Ook hebben we ons dit jaar weer volledig ingezet om natuur, landschap en erfgoed in Zuid-Holland te beschermen en te beheren. Dit draagt bij aan een gezonde en kwalitatief hoogwaardige leefomgeving.

Het Zuid-Hollands Landschap heeft daarnaast als doel mensen en organisaties aan zich te binden als Beschermer, sponsor of vrijwilliger. Hiervoor

is het belangrijk dat mensen het erfgoed en het groen in hun omgeving op een goede manier kunnen beleven. Daarom hebben we in 2023 onze gebieden waar mogelijk opengesteld. Ook hebben we online en offline-informatie aangeboden en faciliteerden we groenparticipatie. Hierin maakten we in 2023 een verdere professionaliseringslag. Het aantal vrijwilligers van het Zuid-Hollands Landschap is licht gegroeid in 2023. Daarnaast is de hoeveelheid donateurs stabiel gebleven, terwijl de inkomsten uit onze vaste achterban stegen.

In 2023 is een organisatie-ontwikkeltraject doorgevoerd, zodat we effectiever en efficiënter kunnen werken. De beheerplanning is op orde en ons terreinbeheersysteem CMSi is doorontwikkeld. Eind 2023 ontvingen we na een aanzienlijke inspanning wederom voor zes jaar de SNL-certificering.

De afgelopen jaren is zoveel geld besteed aan de doelstelling dat we onder andere de Reserve Toekomstige Bestedingen en het aankoopfonds weer moeten aanvullen.

In het activiteitenverslag op 21 is meer te lezen over de werkzaamheden die de verschillende afdelingen in 2023 hebben verricht om onze doelen te realiseren.

Meerjarenplannen

De werkplannen van 2023 zijn gemaakt aan de hand van het Meerjarenbeleidsplan 2019-2023. Op basis daarvan is ook de begroting gemaakt. De financiële en niet-financiële doelstellingen zijn periodiek geëvalueerd aan de hand van vooraf gestelde prestatie-indicatoren, die in het Meerjarenbeleidsplan zijn vastgesteld. Indien nodig zijn plannen en prognoses bijgesteld.

Eind 2023 is gestart met de realisatie van het Meerjarenplan 2024-2028. Nieuw hierin is onder andere een verkenning naar de ontwikkeling van landschapsbeheer als volwaardige pijler binnen de organisatie. Dit om uitvoering te kunnen geven aan de vele opgaven in het landelijk gebied, waaronder de groenblauwe dooradering. Hoe deze pijler

zich verhoudt tot De Groene Motor wordt in de verkenning meegenomen.

Het gaat ons er in dit nieuwe Meerjarenplan vooral om zoveel mogelijk impact te maken op natuur, landschap en erfgoed in Zuid-Holland. Binnen onze eigen terreinen lopen we tegen de grenzen aan van wat we nog kunnen doen op het gebied van goed beheer. De oplossingen voor meer biodiversiteit en een aantrekkelijker landschap liggen juist buiten onze eigendommen, in het landelijk gebied. Door daar het verschil te maken, dragen we ook bij aan de kwaliteit van ons eigendom. Verdere optimalisatie van onze impact ontwikkelen we via een aantal strategische samenwerkingen, zoals met de TU Delft, sectie Landschapsarchitectuur.

1.3 FINANCIËEL BELEID

Het saldo van baten en lasten heeft zich in 2023 hersteld ten opzichte van de afgelopen jaren. Het positieve resultaat komt voort uit meer inkomsten dan begroot uit legaten, betere projectresultaten en baten van de effectenportefeuille (dit was door onzekerheid niet begroot). De nieuwe manier van werken met een productiviteitsnorm, declarabele uren en kostendekkende uurtarieven werpt zijn vruchten af. Ook het tussentijds sturen op de budgetten heeft meer aandacht gehad, waardoor we beter in control waren. Deze lijn gaan we de komende jaren voortzetten. Een totaaloverzicht van het saldo van baten en lasten is terug te vinden in de Jaarrekening 2023 in de paragraaf 'Staat van baten en lasten 2023'.

Analyse baten

De baten van het Zuid-Hollands Landschap komen uit verschillende inkomstenbronnen: provincie, gemeenten, landelijke subsidies (SNL), de Nationale Postcode Loterij, particulieren,

fondsen en bedrijven. Doordat de subsidies vanuit de overheid niet altijd kostendekkend zijn, is deze verscheidenheid aan inkomstenbronnen noodzakelijk en gezien onze grote ambitie ook wenselijk.

De baten van subsidies van overheden bestaan uit jaarlijks terugkerende en contractueel vastgelegde subsidies en eenmalige subsidies van overheden. Baten van particulieren bestaan uit beschermersinkomsten, giften en legaten en zijn ten aanzien van beschermersinkomsten en giften veelal jaarlijks terugkerend, maar niet contractueel vastgelegd. De baten van bedrijven bestaan uit eenmalige of reguliere sponsoring. De baten van loterijorganisaties zijn de baten van de Nederlandse Postcode Loterij en zijn jaarlijks terugkerend voor een vooraf bepaalde periode. De baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten zijn baten die uit de exploitatie van onze eigen terreinen komen (erfpacht, huur woningen etc.), bijdragen voor projecten van bedrijven en opbrengsten vanuit het bezoekerscentrum.

Alle activiteiten die het Zuid-Hollands Landschap uitvoert, worden projectmatig aangepakt. Hierdoor kunnen we goed sturen op begroting versus realisatie van kosten. Voor alle activiteiten die het Zuid-Hollands Landschap uitvoert, geldt dat er (externe) baten tegenover moeten staan.

Fondsenwerving

Voor fondsenwerving zijn in 2023 marketingacties uitgevoerd, waaronder online en offline giftenmailingsacties. Inzet van social media en e-mailmarketing bleven daarbij belangrijk. Ook ontvingen we structurele donaties via (maandelijkse/jaarlijkse) incasso. We zijn dankbaar voor 44.075 structurele Beschermers en voor 15.300 eenmalige donaties in 2023, waaronder een aantal grotere en bijzondere giften. De verdeling uit particuliere inkomsten in 2023 is: circa 89% structurele giften en circa 11% eenmalige giften (nalatenschappen zijn buiten beschouwing gelaten).

Continuïteitsreserve en beleggingen

Ingaande 2021 is deze wijze van berekenen komen te vervallen. Vanaf boekjaar 2022 wordt de hoogte van de continuïteitsreserve bepaald aan de hand van de risico's zoals deze door ZHL zijn opgenomen in het Risico-Register. Hierbij zijn de risico's uit het Risico-Register opgenomen in een Risico-Matrix, waarbij per risico een inschatting is gemaakt van het risico in euro's met een daarbij behorende kans, impact en rating. Het totaal van alle ratings bepaalt uiteindelijk het maximale risico van het Zuid-Hollands Landschap en daarmee de hoogte van de noodzakelijke continuïteitsreserve. De omvang van de continuïteitsreserve wordt door de raad van toezicht vastgesteld.

In 2023 is de vermogensbeheerportefeuille aangepast en is er gekozen voor een meer defensief risicoprofiel. De vermogensbeheerportefeuille van het Zuid-Hollands Landschap is in beheer bij een externe organisatie. Hiertoe is een overeenkomst gesloten die gebaseerd is op de voorwaarden in het beleggingsstatuut van het Zuid-Hollands Landschap. Het mandaat is conform dit statuut in 2023 veranderd van matig defensief naar defensief en bestaat voornamelijk uit duurzame beleggingsfondsen. Deze beleggingen zijn gericht op duurzaamheid. In het beleggingsstatuut zijn de bevoegdheden en verantwoordelijkheden vastgelegd. De auditcommissie ziet toe op de uitvoering van het door het bestuur geaccordeerde beleggingsbeleid en rapporteert daarover aan de raad van toezicht.

Analyse lasten

Toerekening kosten beheer en administratie

De aanbeveling van de brancheorganisatie Goede Doelen Nederland (GDN) voor de kosten beheer en administratie wordt op hoofdlijnen gevolgd. De kosten van beheer en administratie zijn alle kosten die niet aan de doelstelling en werving van baten toe te rekenen zijn. Conform de aanbevelingen van GDN worden de salariskosten via het gehanteerde tijdschrijfsysteem (tijd x tarief) direct aan de doelstellingen toegerekend, waarna het restant vervolgens wordt verantwoord onder kosten beheer en administratie.

Doorberekening organisatiekosten

In verband met de integrale kostentoe rekening worden de organisatiekosten vanaf 2023 verwerkt in kostendeekkende uurtarieven met een bescheiden reservetoeslag.

Werkplannen 2023

Voor 2023 zijn werkplannen opgesteld ten behoeve van de begroting 2023. Het Meerjarenbeleidsplan 2019-2023 vormt de basis voor deze werkplannen. Er zijn werkplannen gemaakt voor diverse onderdelen, zoals natuurbeheer, recreatie en communicatie (zie de bijlage [Begroting komend boekjaar](#)).

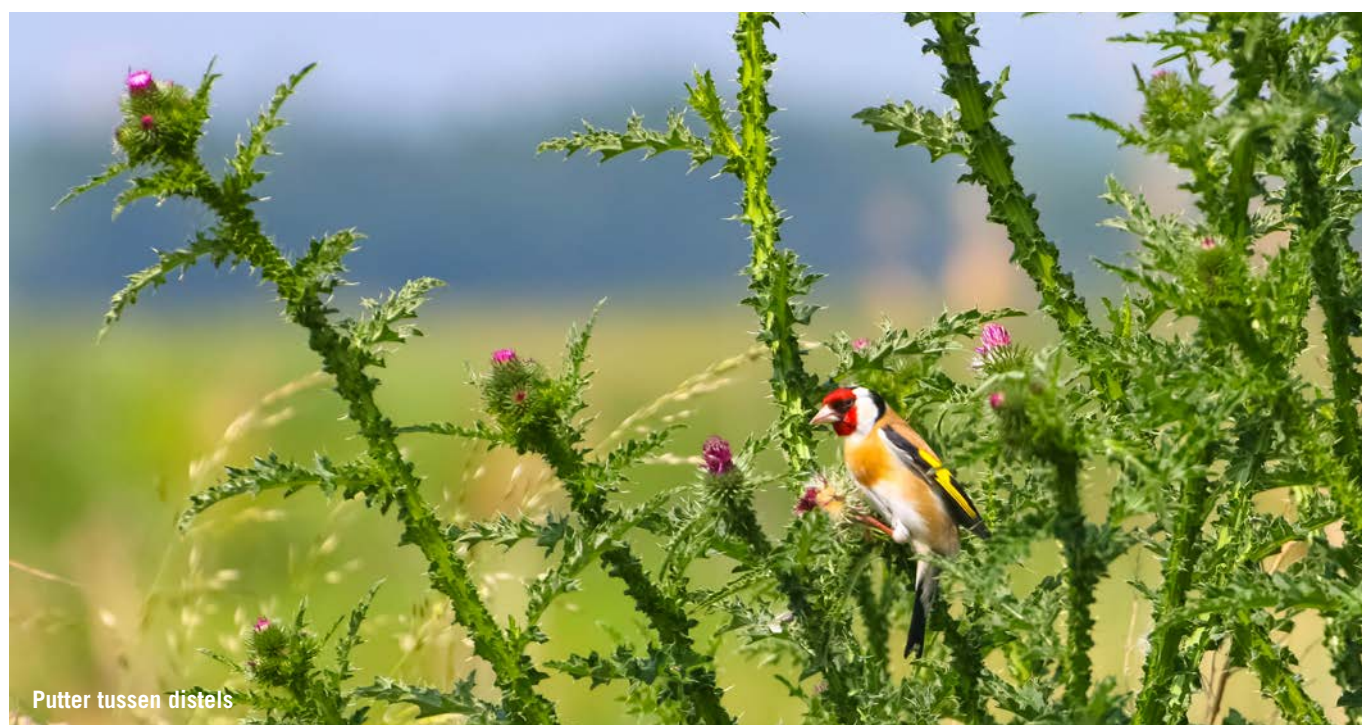
Begroting 2023

Aan de hand van de werkplannen is de begroting 2023 opgesteld. Deze sluit met een negatief bedrag van € 787.000 als saldopost van de baten ad € 11.352.000 en lasten ad € 12.139.000. Bij het opstellen van de begroting 2023 is tevens een inschatting gemaakt van de projecten voor 2023. Het negatief saldo ad € 787.000 wordt voor € 351.000 onttrokken aan de Bestemmingsreserves en voor € 436.000 aan de Bestemmingsfondsen. Voor een nadere toelichting, zie de bijlage [Begroting komend boekjaar](#).

Kengetallen/KPI's

In onderstaande tabel geven wij een aantal van de belangrijkste financiële kengetallen weer met betrekking tot de effectiviteit en efficiency van bestedingen. (Voor meer details zie [Bijlage Model C](#))

	WERKELIJK 2023	BEGROOT 2023	WERKELIJK 2022
Rentebaten / liquide middelen	0,10%	0,00%	-0,26%
Besteed aan doelstellingen / totale baten	87,25%	96,25%	101,65%
Besteed aan doelstellingen / totale lasten	95,94%	90,01%	80,92%
Kosten eigen fondsenwerving / baten fondsenwerving	19,22%	22,62%	21,21%
Kosten beheer en administratie / totale lasten	-0,52%	4,88%	15,45%
Solvabiliteit	50,09%		59,72%
Liquiditeit	2,5		3,8

Putter tussen distels

1.4 BELANGRIJKSTE RISICO'S EN ONZEKERHEDEN

Het Zuid-Hollands Landschap onderscheidt meerdere risico's en onzekerheden. Om deze risico's beheersbaar te maken, wordt een register bijgehouden. Hierin worden de risico's benoemd met hun mogelijke impact. Ook staan hierin de maatregelen die genomen worden om deze risico's te verkleinen of te beheersen. Dit register is de basis voor de herijking van de continuïteitsreserve. De raad van toezicht wordt regelmatig geïnformeerd over wijzigingen in het risicoregister. Hieronder worden de belangrijkste risico's uit het register toegelicht.

Continuïteit

Het realiseren van onze doelen wordt voor een aanzienlijk deel financieel mogelijk gemaakt door overheidsfinanciering. Zowel de continuïteit van ons beleid als onze financiering is gevoelig voor politiek-bestuurlijke invloeden. Wanneer vanuit het Rijk, de provincie of de gemeentes het beleid verandert op het gebied van natuurdoelen, stikstofwetgeving of ruimtelijke ordening kan dit grote invloed hebben op de toezegging en hoogtes van subsidies. Het Zuid-Hollands Landschap anticipeert hierop door de afhankelijkheid van subsidies te verminderen. Verder oefenen we invloed uit op beleidsontwikkelingen, onder andere door lobby via de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland en de koepel LandschappenNL.

Klacht bij de Europese Commissie

Naar aanleiding van een klacht ingediend bij de Europese Commissie door enkele particuliere grondbezitters over de PNB-regeling, welke klacht volgens de Europese Commissie later zou zijn 'opgevolgd' door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ('VGG'), oordeelde de Europese Commissie in een besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de subsidieregeling weliswaar onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar keurde zij die regeling achteraf alsnog zonder verdere voorwaarden goed.

Zowel de VGG als de natuurbeschermingsorganisaties hebben op verschillende gronden tegen dit

besluit van de Europese Commissie beroep ingesteld. De VGG heeft beroep ingesteld, omdat zij van mening is dat de formele onderzoeksprocedure had moeten worden geopend. De natuurbeschermingsorganisaties hebben mede beroep aangetekend, omdat de natuurbeschermingsorganisaties onder andere in tegenstelling tot de Europese Commissie van mening zijn dat zij niet kwalificeren als 'onderneming', maar als organisatie die overheidsbeleid vormgeeft en uitvoert. Aldus is geen sprake van staatssteun die tevoren had moeten worden aangemeld bij de Europese Commissie. Voorts is er naar het inzicht van de natuurbeschermingsorganisaties evenmin sprake geweest van een 'economisch voordeel', althans niet in de mate die de Europese Commissie lijkt aan te nemen en heeft de PNB-regeling niet geleid tot een vervalsing van de mededinging en/of een beïnvloeding van het interstatelijk handelsverkeer, omdat het alleen gaat over Nederlandse natuur die de overheid tevoren had aangewezen en moest worden behouden of ontwikkeld.

Genomen maatregelen

In september 2020 is er een uitspraak geweest van het EU Hof van Justitie in Luxemburg. In dit arrest zijn de conclusies van het EU Gerecht uit 2018 in stand gelaten en is geoordeeld dat de Europese Commissie de PNB-regeling middels een verkeerde onderzoeksprocedure heeft beoordeeld, en er zodoende een procedureel gebrek kleefde aan het eerdere besluit van de Europese Commissie uit 2015. Het gevolg van de arresten van het Gerecht en het EU Hof van Justitie is dat het besluit van de Europese Commissie van 2 september 2015 nietig

Zwartsprietdikkopje

is. De Europese Commissie zal de PNB-regeling vermoedelijk aan een hernieuwde beoordeling onderwerpen en daarbij de formele procedure volgen. Natuurbeschermingsorganisaties wachten (de voortgang van) dit eventuele hernieuwde onderzoek af en zien de uitkomst ervan wederom met vertrouwen tegemoet. Tot op heden is de Europese Commissie het onderzoek niet geopend. Het is niet bekend of en zo ja wanneer het hernieuwde onderzoek zal beginnen.

In het kader van de PNB-regeling, gelijk de subsidieregelingen vóór de invoering van de PNB-regeling in 1993, werden de natuurbeschermingsorganisaties belast met de aankoop of verkrijging van gronden ten behoeve van de totstandbrenging van de Nederlandse Ecologische Hoofdstructuur (thans: Natuurnetwerk Nederland) met als uitdrukkelijk doel de verworven gronden planmatig te transformeren en daarmee ook financieel af te waarderen tot natuurterrein, om deze eeuwigdurend als natuur te beheren en te behouden, alsmede gratis open te stellen voor het publiek. De waarde van deze terreinen is in beginsel nihil, omdat kwalitatief adequaat beheer van natuurterreinen per saldo geld kost. In die zin is er ook geen sprake van financiële bevoordeling of andersoortig begunstiging van de natuurbeschermingsorganisaties waardoor naar onze mening ook geen sprake is van staatssteun. Terugvordering van subsidies dan wel de rente daarover is naar onze mening thans ook niet aan de orde. Daarom is gelijk aan voorgaande jaren geen verplichting opgenomen in de jaarrekening. Voor de volledigheid zij opgemerkt dat mocht de Europese Commissie na herbeoordeling toch

tot de conclusie komen dat sprake is van (on) verenigbare staatssteun, de Staat gedwongen kan zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te vorderen van de natuurbeschermingsorganisaties hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties. Welk besluit de Europese Commissie zal nemen, zal eerst echter moeten worden afgewacht. We blijven ons verder graag richten op onze relatie en samenwerking met particuliere natuureigenaren, die het Zuid-Hollands Landschap van grote waarde vindt en met wie wij in grote mate belangen delen, ook ten aanzien van toekomstig natuurbeheer. De Terrein beherende Organisaties ('TBO's') en de VGG blijven in gesprek om te verkennen of er mogelijkheden zijn om de inmiddels langlopende zaak in der minne te beslechten. (Ook) bij een minnelijke regeling dient rekening te worden gehouden met materiële gevolgen voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties.

Opstal en erfpacht

De opstallen van het Zuid-Hollands Landschap kosten al langere tijd meer dan ze opbrengen. Dit geldt met name voor cultuurhistorische gebouwen, zoals forten, bunkers, molens en rijksmonumentale panden. We werken aan een nieuwe visie voor onze opstallen. Deze verschijnt in 2024.

In het verleden zijn langjarige contracten afgesloten, die wij niet eenzijdig kunnen aanpassen. Om de tekorten op te heffen, hebben we diverse maatregelen genomen. Allereerst hebben we voor erfpachtcontracten het Groene Erfpacht ontwikkeld, waarmee de erfpachtcanons geleidelijk meer marktconform worden. Sinds 2023 krijgt iedereen die overstapt of een nieuwe erfpachtovereenkomst aangaat automatisch een Groene Erfpachtovereenkomst. Verder hebben we vakantiewoningen ontwikkeld en zoeken we voortdurend naar nieuwe verdienmodellen. Ook kunnen eventueel objecten worden afgestoten die niet passen bij de doelstellingen van het Zuid-Hollands Landschap. De opbrengsten hiervan worden ingezet voor het natuurbeheer.

Heikikker

Maatschappelijke relevantie

Het Zuid-Hollands Landschap wil een relevante maatschappelijke organisatie zijn. Dit vergt een investering in middelen en capaciteit. In 2024 zal dat vooral het geval zijn bij de fondsenwerving. Willen we de aandacht en betrokkenheid van (potentiële) donateurs, dan vraagt dat continue inspanning. Het Zuid-Hollands Landschap volgt de maatschappelijke ontwikkelingen en speelt daar via het nieuwe Meerjarenplan actief op in. We hebben ons in 2023 al gericht op enkele trends, die we ook in 2024 aandacht willen geven. Zo doneren mensen méér via (online) losse giften en zijn ze bereid per jaar meer te betalen als Beschermer. Ook hebben we meer aandacht voor nalatenschappen en biedt major-donorwerving steeds meer mogelijkheden, nu wij daar actief op inzetten.

Omgaan met risico's en onzekerheden

Het Zuid-Hollands Landschap probeert de risico's en onzekerheden bij de uitvoering van haar doelstellingen te beheersen, door deze te herkennen en te benoemen en er waar mogelijk op te anticiperen. Dit vergroot onze ruimte om acties te ondernemen. Zo spreiden wij onze inkomstenbronnen, ontwikkelen wij nieuwe verdienmodellen en zoeken wij actief de samenwerking op. Het zorgvuldig bouwen aan een stevige financiële positie, een van de doelstellingen in het Meerjarenplan, geeft ook de mogelijkheid om (on)verwachte tegenvallers op te vangen.

1.5 GOVERNANCE Raad van toezicht

De raad van toezicht heeft een adviserende taak en houdt toezicht op het gevoerde beleid. Elk lid van de raad van toezicht heeft zijn of haar eigen achtergrond en expertise. De raad van toezicht nam in 2023 afscheid van de voorzitter en twee leden en verwelkomde drie nieuwe leden, waaruit een nieuwe voorzitter is gekozen. Voor het toezicht op de financiële gang van zaken is uit het midden van de raad een auditcommissie ingesteld onder voorzitterschap van de heer R. Ruijgrok. Na zijn vertrek is hij opgevolgd door de heer S. Rodts. Het verslag van de raad van toezicht is [hier](#) te vinden en in dit jaarverslag op 19.

Adviesraad

Het Zuid-Hollands Landschap heeft een adviesraad ingesteld (voorheen natuurwetenschappelijke raad), die als het 'inhoudelijke geweten' van het Zuid-Hollands Landschap fungeert. De adviesraad geeft gevraagd en ongevraagd advies over alle beleidsmatige zaken en geeft advies naar aanleiding van maatschappelijke ontwikkelingen. De adviesraad bestaat uit de volgende leden: mevrouw P. Braaksma, mevrouw P. van Egmond, mevrouw M. Hopperus Buma, de heer D. Melman, de heer H. Nuiver, de heer T. Vogelzang en de heer L. Vreugdenhil. De leden zijn deskundig op het gebied van natuur, landschap en erfgoed, agrarisch natuurbeheer, landbouw, vrijwilligersbeleid, publieksparticipatie, communicatie en fondsenwerving.

De adviesraad kwam in 2023 drie keer bijeen met de directeur-bestuurder. Deze vergaderingen leidden onder andere tot adviezen over het duurzaamheidsbeleid, het faunabeleid en het nieuw op te stellen Meerjarenplan. Ook is de werking van de adviesraad besproken met het oog op de ambities in het nieuwe Meerjarenplan.

Beloningsbeleid

Beloning directeur-bestuurder

De directeur-bestuurder in dit verslagjaar 2023, Jos Bisschops, had de vertegenwoordigingsbevoegdheid om de werkorganisatie te begeleiden naar de realisatie van de vastgestelde doelen. Daarnaast is hij, samen met de operationeel directeur, eindverantwoordelijk voor het beleid.

De brutobeloning van de directeur o.b.v. negen maanden in dienst is € 97.054. Omgerekend naar een fulltime-aanstelling (37-urige werkweek) is dit € 129.405 (€ 152.978 incl. werkgeverslasten). Het jaarinkomen van de directeur blijft substantieel onder het maximum van € 134.620 volgens de GDN Beloningsregeling voor 2023. De voorzitter van de raad van toezicht heeft voorgesteld de BSD-score op 440 te zetten. Ook de wetgeving met betrekking tot de WNT (Wet Normering Topinkomens) is getoetst, hoewel het Zuid-Hollands Landschap daar feitelijk niet aan gehouden is, omdat het een Anbi-stichting betreft met minder dan 50% subsidie. Aan de directeur is geen lening, voorschot of garantie verstrekt.

BSD-Score	Bezoldiging ZHL	Maximum GDN
Jaarinkomen		
Brutoloon	111.240	
Vakantiegeld	8.899	
Vaste eindejaarsuitkering	9.266	
TOTAAL	129.405	134.620
Belaste vergoedingen / bijtellingen	5.600	
Uitbetaling verlofuren	-	
Pensioenlasten (werkgeversdeel)	7.914	
Pensioencompensatie	10.059	
Overige beloningen op termijn	-	
TOTAAL	152.978	221.400

Vergoeding raad van toezicht

De raad van toezicht (rvt) heeft in 2023 de activiteiten verricht conform de leidraad van de vrijwilligersvergoeding. Er was tevens een opleidingsbudget voor de leden van de raad van gemiddeld duizend euro per rvt-lid. Er zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt aan de rvt-leden.

Cao Bos en Natuur

Voor medewerkers van het Zuid-Hollands Landschap geldt de cao Bos & Natuur (ondernemingsdeel De Landschappen). Vanuit het organisatie-ontwikkeltraject (binden en boeien) is besloten een Individueel Keuze Budget van 8,33% in te voeren. Dit is onder andere doorgevoerd vanwege de krapte op de arbeidsmarkt en gold in 2023 voor het gehele jaar.

Gedragscodes en richtlijnen

Wij onderschrijven de Code Goed Bestuur (de Code Wijffels), de Richtlijn 650 (onderdeel van richtlijnen voor de jaarverslaggeving van de Raad voor de jaarverslaggeving), de Gedragscode van Goede Doelen Nederland en het CBF-keurmerk.

Samenstelling bestuur & raad van toezicht met hoofd- en nevenfuncties

Directeur-bestuurder

De heer J.A.W. Bisschops

Hoofdfunctie:

- Directeur-bestuurder van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap

Relevante (neven)functies:

- Bestuurslid en penningmeester Buitenland van Rhooon, portefeuille natuur
- Bestuurslid Sportvisserij Nederland, portefeuille mariene natuur en secretaris

Raad van toezicht

de heer mr. J.F. Weber, Nieuwerkerk aan den IJssel
Lid Raad van Toezicht

Hoofdfunctie

- Burgemeester van gemeente Zuidplas

Relevante (neven)functies

- Lid raad van advies van The Green Village Delft
- Portefeuillehouder Ondernijning in de Eenheid Den Haag alsmede in het District Alphen/Gouda

Mevrouw L.A. van Driel
Aangetreden per 20 juni 2023,
Voorzitter raad van toezicht

Hoofdfunctie (buiten raad van toezicht):

- Directeur coöperatie Zizo

Relevante (neven)functies:

- Lid raad van toezicht Klimmendaal
- Lid raad van toezicht Kraamzorg de Waarden
- Oprichter Inspiratiepunt

De heer M.M.J. Allesie
Aangetreden per 20 juni 2023,
Lid raad van toezicht (portefeuille werkgeversrol)

Hoofdfunctie (buiten raad van toezicht):

- Gepensioneerd en zelfstandig adviseur (Allesie Advies)

Relevante (neven)functies:

- Lid van de raad van advies Stichting Duurzame Energie Merenwijk te Leiden

De heer S.M.A. Rodts
Aangetreden per 20 juni 2023,
Lid raad van toezicht, voorzitter audit-commissie

Hoofdfunctie (buiten raad van toezicht):

- CEO PKF Walllast

Relevante (neven)functies:

- Lid raad van toezicht IJsselland ziekenhuis
- Bestuurslid Stichting Madurodam

De heer T.J. Slob
Lid raad van toezicht

Hoofdfunctie (buiten raad van toezicht):

- Wethouder in de gemeente Molenlanden

Relevante (neven)functies:

- Melkveehouder De Drie Wedden

Mevrouw M.Y. van Duijn
Tot 20 juni 2023: lid raad van toezicht,
lid auditcommissie

Hoofdfunctie (buiten raad van toezicht):

- Eigenaar Van Duijn Coaching

Relevante (neven)functies:

- Voorzitter Stichting Vrienden Parnassia Groep
- Voorzitter raad van toezicht Nico Adriaans Stichting
- Lid bestuur Volksbond Rotterdam
- Lid stichtingsbestuur Parnassia Groep
- Voorzitter externe klachtencommissie Arosa, CVD, Maaszicht

De heer R.F.M. Ruijgrok
Tot 20 juni 2023: lid raad van toezicht,
voorzitter auditcommissie

Hoofdfunctie (buiten raad van toezicht):

- Manager Verenigingen & Stichtingen bij Bank ten Cate

Relevante (neven)functies:

- Geen relevante nevenfuncties

De heer ir. F.W. Tazelaar
Tot 23 november 2023: voorzitter raad van toezicht

Hoofdfunctie (buiten raad van toezicht):

- CEO Thyssenkrupp Veerhaven B.V. en EECV

Relevante (neven)functies:

- Lid raad van commissarissen Port of Den Helder NV
- Bestuurslid Deltalinq

Organisatie

Het directieteam (DT) bestond uit de directeur-bestuurder en de operationeel directeur.

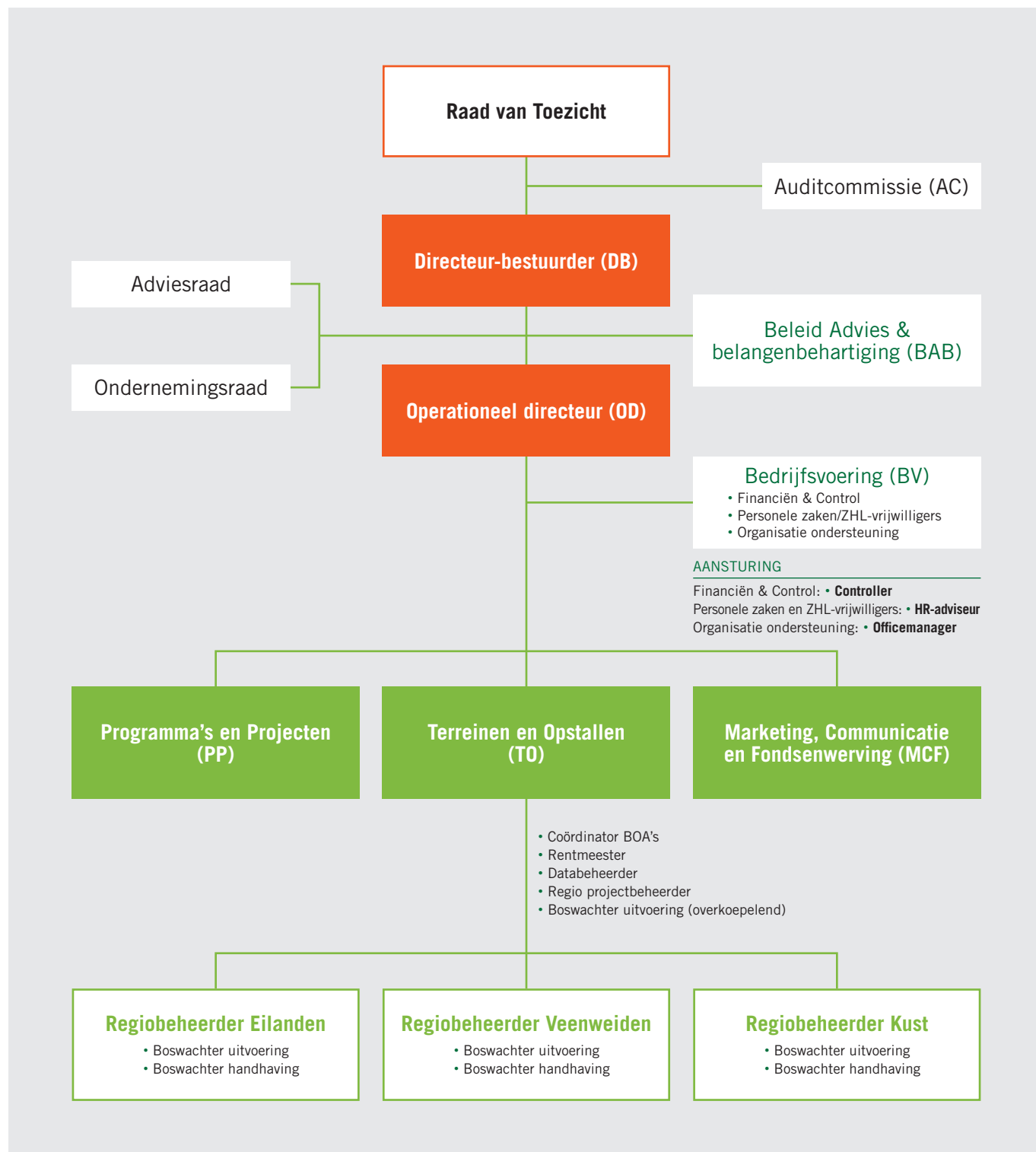
- De directeur-bestuurder was eindverantwoordelijk voor de organisatie en stuurde direct de afdeling Beleid, Advies en Belangenbehartiging aan.
- De operationeel directeur stuurde de afdeling Bedrijfsvoering aan en de MT-leden die op hun beurt de verschillende afdelingen aanstuurden.
- Het managementteam (MT) bestond uit de operationeel directeur, het hoofd Terreinen en Opstallen, het hoofd Programma's en Projecten en het hoofd Marketing, Communicatie en Fondsenwerving.
- Eens in de twee maanden vond een leidinggevendenoeverleg plaats, waaraan naast de DT- en MT-leden ook de regiobeheerders, de controller, de HR-adviseur en de officemanager deelnamen.

Bontbekplevier

Organogram

Dit organogram geeft schematisch de organisatie van het Zuid-Hollands Landschap in 2023 weer.

Toelichting

Directie team (DT)

Management team (MT)

Ondersteunend aan
DT en MT

Overleggen

RvT = RvT en DB

AC = AC/DB/OD

DT = DB en OD

MT = P&P/TO/MCF*

OR = BG en OD

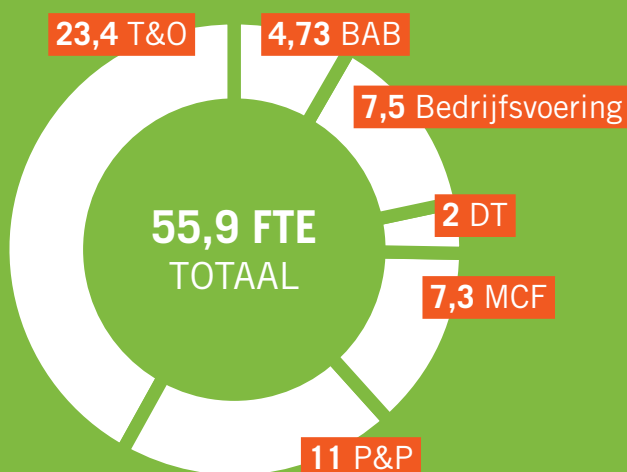
* BAB en BV sluiten aan bij
DT of MT wanneer nodig

Medewerkers

30 VROUW 25,2 FTE | 34 MAN 30,7 FTE

FTE per afdeling

1.6 INTEGRITEIT

Het Zuid-Hollands Landschap ziet het belang van blijvende aandacht voor integriteit binnen de eigen organisatie. Wij willen op het vlak van integriteit transparant en betrouwbaar zijn. In 2021 is het beleidsplan 'ZHL Integriteitsbeleid' vastgesteld. Integriteit en integer handelen liggen niet vast door het hebben van een integriteitsbeleid alléén. Integriteit is een permanent en bewust onderdeel van ons werk. Het integriteitsbeleid van het Zuid-Hollands Landschap is de kapstok waaraan de regelingen en instrumenten voor integriteit opgehangen worden.

Punsgewijs gaat het om de volgende zaken:

- **Gedragcode**, waarin is vastgelegd waaraan medewerkers, bestuurder, toezichhouders en vrijwilligers zich moeten houden.
- **Arbeidsvoorwaarden**, met bepalingen over arbeidsomstandigheden, veiligheid en welzijn.
- **Governance Code Cultuur**. Bestuur en toezichhouders committeren zich aan deze code.
- **Integriteitsverklaring**. Alle leden van de raad van toezicht, adviesraad en directie ondertekenen een 'verklaring belangenverstrengeling'.

- **Privacy- en informatiebeveiliging**. Ter uitvoering van de Algemene Verordening Gegevensbescherming hebben wij een (externe) functionaris gegevensbescherming.
- **Vier-ogen-principe**. Basis voor mandaten en te volgen procedures. Zijn vastgelegd in ons AOIB-beleid. Dit betekent dat verplichtingen/opdrachtbrieven die het mandaat overstijgen door twee verschillende personen worden behandeld.
- **Vertrouwenspersoon**. Ter uitvoering van ons Arbeidsbeleid en de Wet Huis voor klokkenluiders hebben we een vertrouwenspersoon voor alle medewerkers.
- **Klokkenluidersregeling**. Voorziet in het kunnen melden van een misstand binnen onze organisatie.
- **Klachtenprocedure**. Hierin staat beschreven hoe wij klachten behandelen. Deze procedure staat op onze website.
- **Handhaving**. Bij het niet naleven van afspraken en regelingen kunnen op basis van de arbeidsovereenkomst maatregelen worden getroffen.

Boomklever

- **Borging.** Integriteit gaat alleen leven als het een regelmatig terugkerend onderwerp is in gesprekken en overleggen, zodat medewerkers en leidinggevenden zich er bewust van blijven.
- **Evaluatie.** HR evalueert en actualiseert het integriteitsbeleid en de onderliggende gedragscode elke twee jaar.

1.7 COMMUNICATIE MET BELANGHEBBENDEN

Het Zuid-Hollands Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers, donateurs/Beschermers, periodieke schenkers, erflaters, relaties, bedrijven, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen. De specifieke doelgroepen werden ook in 2023 met diverse communicatiemiddelen geïnformeerd, onder andere via de website, digitale nieuwsbrieven, een papieren Blad, het jaarverslag, persberichten, sociale media, gebiedsinformatie panelen en informatiebijeenkomsten. Daarnaast namen we deel aan diverse overlegorganen en samenwerkingsverbanden. Het streven naar verbreding van de doelgroep is doorgezet. Om de continuïteit van de organisatie te waarborgen, moeten we nieuwe doelgroepen aan ons weten te binden. Natuur in Zuid-Holland is in ieders belang.

1.8 MAATSCHAPPELIJKE ASPECTEN VAN ONDERNEMEN

Bij beheeractiviteiten maken we waar mogelijk gebruik van vrijwilligers om het draagvlak voor ons werk te vergroten en om kosten te besparen. Op onze landgoederen werken we samen met cliëntgroepen, zodat ook kwetsbaren kunnen genieten van de natuur. Zo geven we op meerdere manieren invulling aan onze maatschappelijke opgave.

De bedrijfsvoering is steeds meer gericht op duurzaam werken. Zo zetten we financiële middelen weg in duurzame beleggingen, plaatsen we waar mogelijk zonnepanelen voor energieopwekking en werken we zo veel mogelijk papierarm.

1.9 AANDACHTSPUNTEN VOOR KOMEND BELEID

Hieronder volgen enkele aandachtspunten die voor ons beleid de komende jaren van belang zullen zijn:

- We willen zoveel mogelijk impact maken op de natuur, het landschap en het erfgoed in Zuid-Holland. Dat betekent dat we ons in toenemende mate gaan richten op het landelijk gebied. Dáár gaat de biodiversiteit het snelst achteruit en dáár liggen de grootste opgaven, die ook voor de kwaliteit van onze eigen gebieden van belang zijn.
- Om het stikstofprobleem en andere uitdagingen het hoofd te kunnen bieden, is naast natuurherstel een transitie in de landbouw nodig. Het Zuid-Hollands Landschap probeert daaraan concreet een bijdrage te leveren, bijvoorbeeld in het natuurbeheercollectief in de Krimpenerwaard en in het Buitenland van Rhoon. Maatschappelijk dreigt een verdere polarisatie tussen landbouw en natuur, waartoe wij ons opnieuw moeten verhouden.
- We kunnen in deze provincie niet om de steden heen. Daar wonen en werken immers onze (potentiële) Beschermers en zij ervaren de schaarste. In het nieuwe meerjarenplan wordt uitgewerkt wat we met het thema ‘stad’ gaan doen.

- We hebben eind 2023 bijna alle vacatures kunnen invullen. Het behouden van voldoende goed gekwalificeerde medewerkers is nu de uitdaging. De sfeer in de organisatie is daarbij ontzettend belangrijk, evenals een nieuwe koers en een concreet handelingsperspectief. Met goed en strategisch HR-beleid moeten we huidige en nieuwe medewerkers binden en boeien, zodat we onze doelstellingen ook op langere termijn kunnen behalen.
- Het beheersen van de kosten vergt extra aandacht, zeker omdat veel van onze reserves inmiddels benut zijn. Investeringsprojecten en in de organisatie kunnen daardoor niet meer uit eigen middelen gefinancierd worden. Hierdoor zijn de mogelijkheden aanzienlijk afgenomen. We streven naar additionele inkomsten. Daarom is extra geïnvesteerd in fondsenwerving. Verder geldt: geen geld betekent geen uitvoering. Ook gaan nieuwe initiatieven pas door als de vervolfinanciering en het beheer geborgd is.

Schapen grazen in de polder

2. Verslag raad van toezicht

Verlag raad van toezicht

2023 was voor de raad van toezicht het jaar van de vernieuwing. Met nieuwe leden, een nieuwe bestuurder en een frisse wind die door de organisatie ging waaien.

Samenstelling

Het Zuid-Hollands Landschap kreeg in 2023 een nieuwe directeur-bestuurder. Ook namen we dit jaar in de raad van toezicht afscheid van drie leden, onder wie de voorzitter. De raad van toezicht is intussen weer volledig op sterkte. De raad bestaat nu uit leden met een mooie mix aan achtergronden.

Rust creëren

2023 was een belangrijk en impactvol jaar voor iedereen binnen het Zuid-Hollands Landschap. De nieuwe organisatiestructuur deed veel met de mensen. Wij zagen het als de taak van de nieuwe bestuurder en van de raad van toezicht om rust te creëren en duidelijkheid en koers te bieden. We zijn als raad van toezicht blij te merken dat alle veranderingen ten goede zijn gekomen aan de organisatie. Er is enorm veel werk verricht en de ontwikkelingen in 2023 geven ons veel vertrouwen in de toekomst.

Weten wat leeft

Als raad van toezicht vinden we het belangrijk te weten wat onder de mensen leeft, want alleen dan kunnen we effectief advies geven. We overleggen daarom geregeld met de OR, maar zijn in 2023 ook aangeschoven bij personeelsbijeenkomsten. Verder gaan we vanaf dit jaar onze vergaderingen zoveel mogelijk op locatie in een van de ZHL-gebieden houden. Op die manier leren we de gebieden beter kennen en kunnen we van collega's horen welke specifieke dingen er spelen. In 2023 hielden we onze eerste vergadering op locatie in de Hooge Boezem bij Haastrecht. De raad van toezicht heeft bovendien het idee om meeloopstages in het groen te gaan volgen. Dit plan gaat in 2024 vorm krijgen.

En verder...

We hebben op basis van het advies van de auditcommissie onze goedkeuring verleend aan de jaarrekening en het jaarverslag 2022 en aan de begroting 2024. Ook hebben we de directeur-bestuurder decharge verleend over het gevoerde beleid in 2022. We stelden het financieel statuut met de bijbehorende meerjarenprognose en het risicoregister vast en maakten een begin met het nieuwe meerjarenplan dat in 2024 wordt opgesteld.

Linda van Driel

Voorzitter raad van toezicht

Jonge kluut en ouder

3. Activiteitenverslag

Dit gebeurde in onze gebieden

We hebben dit jaar in enkele gebieden flink kunnen doorpakken. Andere werkzaamheden waren subtieler, maar niet minder belangrijk. Een selectie van enkele bijzondere projecten.

Stikstof in de duinen

In 2023 hebben we de herstelwerkzaamheden in de Duinen van Oostvoorne afgerond. Twee jaar lang zijn we bezig geweest met het verwijderen van rijke vegetatie, zoals bomen, struiken, bramen en grassen. De herstelwerkzaamheden waren noodzakelijk. De open duindelen waren namelijk onder andere door stikstofafzet steeds verder aan het dichtgroeien, wat ten koste ging van de biodiversiteit in het van oorsprong erg gevarieerde duingebied. Er is nu 24 hectare open duin hersteld. Al dit jaar deden we daar mooie ontdekkingen, zoals zomersneeuw (een korstmos) en zandhagedissen, soorten waar het bij deze werkzaamheden allemaal om draaide!

Ook in andere duingebieden willen we herstelwerkzaamheden uitvoeren, waarbij we struweel gaan verwijderen. Voor onder andere projecten in de Van Dixhoorndriehoek en het Vinetaduin bij Hoek van Holland kregen we in 2023 de subsidie rond, zodat we in 2024 aan de slag kunnen.

Hersenkrankelmorielje

Zomerklokje

Werk in de polder

In de Krimpenerwaard konden we na een voortraject van zo'n dertig jaar in 2023 eindelijk beginnen met de uitvoering van het Natuurnetwerk Nederland. De werkzaamheden startten in Polder den Hoek, bij Lekkerkerk. In de polder hebben we tientallen hectaren boerengraspercelen vergraven, zodat zich hier vochtig hooiland, nat schraalland en moeras kan ontwikkelen. Met maaisel uit andere gebieden hopen we ervoor te zorgen dat in het gebied kwetsbare plantensoorten gaan groeien als orchideeën, ratelaar, koekoeksbloem en klokjesgentiaan. Polder den Hoek was het eerste gebied dat aangepakt wordt vanuit het Natuurnetwerk Nederland. Volgend jaar volgen er meer.

In Polder Oudeland bij Ouderkerk aan den IJssel voerden we zeven jaar geleden vergelijkbare werkzaamheden uit. Hier ontwikkelden zich botanische graslanden en de laatste twee jaar weten ook weidevogels het gebied steeds beter te vinden. Het is mooi om te zien dat vogels dus volgen als je een gebied ontwikkelt naar botanisch grasland. Dit langetermijnsucces hopen we ook te bereiken bij Polder den Hoek.

Mildenburg laanbomen

Cultuurhistorisch erfgoed

Het Zuid-Hollands Landschap zet zich in voor het cultuurhistorisch erfgoed in onze provincie. Zo zijn we al sinds 2015 bezig met het terugbrengen van de historische allure op Landgoed Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout. In 2023 hebben we dit herstelproject op een mooie manier kunnen afronden met de aanplant van honderd grote laanbomen langs de diverse hoofdroutes. In het nabijgelegen Huys te Warmont hebben we de ambitie om de entreelaan en het voorplein van het kasteel te renoveren. We hebben in 2023 onderzoek laten doen naar de mogelijkheden en zullen dit in 2024 verder gaan uitwerken.

Ook eendenkooien vallen in Nederland onder het cultureel erfgoed. Bij Eendenkooi Bakkerswaal hebben we het kooibos uitgebreid met streekeigen soorten als zwarte bes en wilg. Het bos rond de eendenkooi bij Lekkerkerk dreigde namelijk wat

Eendenkooi Roodnat

dun te worden. Een dichter bos levert minder geluidsoverlast op in de eendenkooi en juist die rust is belangrijk voor de vogels op de plas.

Nieuwe natuur

We hebben er dit jaar 30 hectare aan nieuwe gebieden bijgekregen. Bij natuurgebied Zouweboezem konden we een oude boomgaard van 2,5 hectare overnemen, waardoor meer ruimte ontstaat voor moerasvogels. In de Alblasserwaard kregen we Eendenkooi Roodnat (6 hectare) in eigendom. De weelderige eendenkooi is goed onderhouden en altijd afgesloten geweest voor publiek. Verschillende soorten dieren, zoals zilverreigers, visarenden, bosuilen, reeën en steenmarters, genieten hier van de ultieme rust. Een echte aanwinst dus, die we samen met vrijwilligers gaan onderhouden.

In de Vijfheerenlanden zijn veel grote ruilingen geweest, waardoor we 6 hectare aan extra natuur konden veiligstellen en gebieden konden koppelen. Aaneengesloten gebieden zijn nodig voor het goed kunnen beheren van bloemrijke en vochtige graslanden. In die gebieden nemen vaak de aantallen weidevogels, zoals grutto's, tureluurs en Kieviten, toe.

Ook langs de Oude Maas raakten natuurgebieden iets beter verbonden. In 2023 kochten we daar het voormalige Antesterrein (ruim 15 hectare) aan. Dit buitendijkse gebied bij Poortugaal ligt tussen bestaande natuurgebieden als Ruigeplaat,

Zomerklokje in Eendenkooi Roodnat

Aangekocht stuk wildengriend

Visserijgriend, Oostpuntgriend en Klein Profijt en gaat onderdeel vormen van de groene parelketting van zoetwatergetijdengebieden die we langs de Oude Maas willen realiseren. Kwetsbare soorten als de spindotter en het zomerklokje zullen hiervan profiteren. In 2023 hadden we in het voormalige Antesterrein al de eerste opsteker: onze vrijwillige onderzoekers ontdekten er noordse woelmuizen.

Toezicht en handhaving

Onze groene boa's hebben hun werk uitstekend gedaan. Dat blijkt wel uit het feit dat in 2023 geen enkele officiële klacht is binnengekomen over hun handelen. Vooral loslopende honden, die de natuur verstoren, bleven in onze natuurgebieden de aandacht opslokken. Door mensen hierop aan te spreken en in het uiterste geval te bekeuren is de overlast beperkt. Dat is prettig voor dieren in gevoelige periodes (broedseizoen, jonge reekalfjes) en natuurlijk voor andere bezoekers van onze natuurgebieden. Daarnaast waren er grensissues, afvaldumpingen en vernielingen waar toezicht en handhaving druk mee was. Natuurlijk zijn de toezichthouders ook gewoon gastheer/gastvrouw en hebben ze prettige gesprekken met tevreden bezoekers van onze natuurgebieden.

Reekalf in het gras

Boomaanplant kasteelgaarde Rhoon

En verder...

- zien we in de Van Dixhoorndriehoek bij Hoek van Holland steeds vaker de slanke gentiaan, een kritisch plantje van de natte duinvallei. Een indicator dat het goed gaat in dit deel van het natuurgebied.
- werkten we in de Zouweboezem in de Vijfheerenlanden hard aan het moerasherstel en de verjonging van het riet.
- hebben we dankzij donaties in Kasteelgaarde Rhoon tweehonderd nieuwe, klimaatbestendige bomen aangeplant en konden we in 't Vogelhoff bij Leiden 52 fruitbomen aanplanten.
- pleegden we grootschalig onderhoud in de Elfenbaan, tussen Leiden en Bodegraven, waardoor de diversiteit aan biotopen weer geborgd wordt.
- maakten weidevogels als grutto, tureluur en Kievit volop gebruik van de openheid die in Polder de Nesse is ontstaan, na onze herstelwerkzaamheden in 2022.
- zijn we erg trots dat de De Zandmotor dit jaar de Groene Strand Wimpel kreeg uitgereikt van het project Het Groene Strand.

Een jaar vol projecten en vrijwilligersinitiatieven

De afdeling Programma's en Projecten hield zich in 2023 bezig met ongeveer 30 projecten. Daarnaast ondersteunde zij verschillende projecten van vrijwilligers in Zuid-Holland via het programma De Groene Motor.

Stikstofprojecten

In 2023 hebben we projectplannen opgesteld en (succesvol) subsidies aangevraagd voor zeven projecten, die zich richten op herstel van natuurgebieden die gevoelig zijn voor stikstof, voornamelijk duingebieden. De uitvoeringswerkzaamheden moeten in 2024 en 2025 van start gaan. 2023 was het jaar van de voorbereiding. Een enorm karwei, dat ook na 2023 nog doorgaat.

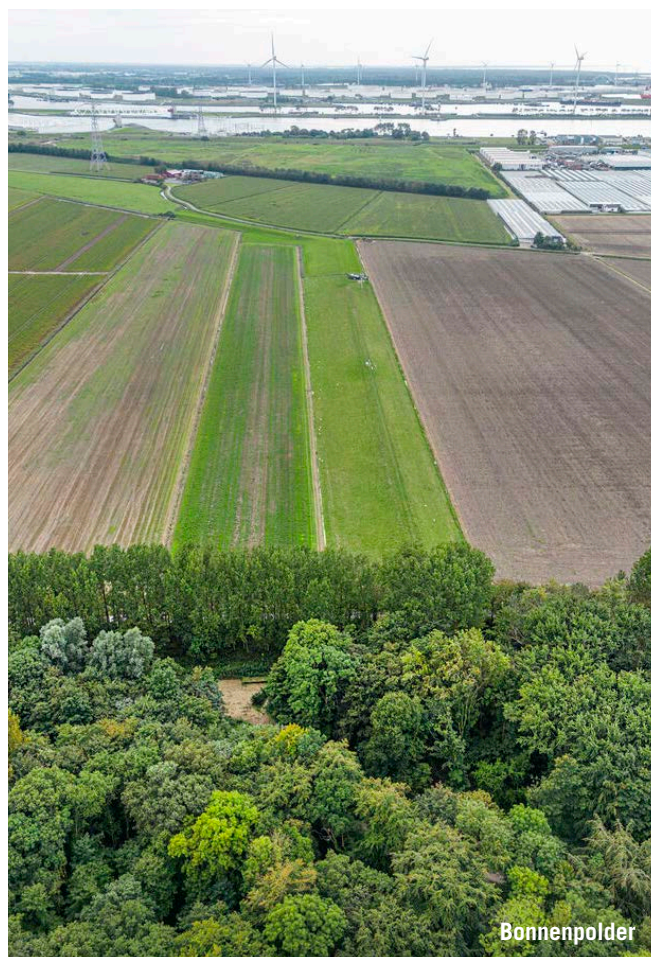
Goede communicatie met de omgeving over het belang van de werkzaamheden vormde hierbij een belangrijk onderdeel. Dit zorgt voor draagvlak, wat onder andere noodzakelijk is om vergunningsprocedures zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Bonnenpolder

In 2023 zijn we in volle vaart doorgegaan met de voorbereiding van de aankoop en inrichting van de Bonnenpolder (124 ha). Dit gebied tussen Hoek van Holland en Maassluis bestaat nu nog uit landbouwpercelen, maar wordt in de toekomst omgevormd naar een natuurgebied en een natuurbegraafplaats. Om tot een succesvolle subsidieaanvraag te komen zijn onder andere de nodige onderzoeken uitgevoerd en is een uitgebreide aanbestedingsprocedure voor de inhuur van een ingenieursbureau gehouden. Ook is het voorontwerp van nog eens 30 hectare extra grond volbracht. Met al deze werkzaamheden in 2023 zijn de voorbereidingen nog niet afgerond, maar ze vormen belangrijke stappen om dit enorme project te laten slagen.

Krimpenerwaard

In de Krimpenerwaard is in 2023 veel gebeurd. Jarenlang zat daar de ontwikkeling van gebieden in het kader van het Natuurnetwerk Nederland in de voorbereidingsfase, maar in 2023 gingen de eerste werkzaamheden van start in Polder den Hoek (ca 240 ha). Ook de volgende fase (cluster A, een gebied van 700 ha) is in 2023 al zorgvuldig en met veel inzet voorbereid. Deze gaat eind 2024 in uitvoering.

Bonnenpolder

Ondersteuning vrijwilligers in Zuid-Holland

De afdeling ondersteunde in 2023 veel mooie projecten van vrijwilligers, die buiten onze gebieden actief zijn in het groen. Dit deden we via De Groene Motor, een programma van de provincie Zuid-Holland. In juli 2023 kregen we hiervoor subsidie toegekend voor de periode 2023-2024. Vanuit De Groene Motor organiseerden we onder andere cursussen en opleidingen, bijvoorbeeld op het gebied van bosmaaien en motorkettingzagen. De Vrijwilligersdag en de Natuurwerkdag waren als jaarlijkse evenementen opnieuw een succes met veel deelnemers. Bij de uitleen van gereedschap aan vrijwilligers merkten we dat de vraag steeds groter werd en bijna jaarrond plaatsvond.

Verder hielden we ons bezig met losse projecten. Zo beoordeelden we in 2023 zo'n tweehonderd voucheraanvragen van vrijwilligersgroepen die vanuit meerdere regelingen binnenkwamen. We traden voor het project Het Groene Strand, dat vrijwilligersgroepen en strandbeheerders met elkaar verbindt, op als regiocoördinator

voor Goeree-Overflakkee, Voorne en de Zandmotor. Verder maakten we in 2023 een handreiking hoe ruit- en mengroepen en terreinbeheerders succesvol kunnen samenwerken tijdens het vrijwillig onderhoud van ruitpaden en traden we op als 'bemiddelaar' tussen manegehouders en terreinbeheerders.

In 2023 was het wederom druk rondom de weidevogels. Vanuit het Actieplan Weidevogels is veel werk verzet in de ondersteuning van vrijwilligers door cursussen te geven en nestbeschermingsmateriaal uit te delen. Ook is gestart met het vullen van een dashboard om in de komende jaren trends te ontdekken.

Uitdagend jaar met goed resultaat

2023 was een jaar met een aantal belangrijke organisatorische veranderingen op de afdeling Marketing, Communicatie en Fondsenwerving. Het hoofd van de afdeling vertrok en werd tot het einde van het jaar vervangen door een tijdelijk hoofd. Collega's vertrokken. Nieuwe collega's verschenen. Dit leverde interne uitdagingen op. Maar we mogen trots zijn: we kunnen terugkijken op een jaar met goede resultaten.

Beschermers en giften

Het aantal Beschermers is in 2023, met een totaal van 44.075, stabiel gebleven ten opzichte van 2022. Dat is bemoedigend in een dynamische maatschappij, waarin de hoeveelheid vaste donateurs in haar algemeenheid verhoudingsgewijs terugloopt. We zijn verder heel blij dat de gemiddelde jaarwaarde van onze trouwe donateurs met ruim 4 euro per persoon gestegen is.

Aan het einde van het jaar hebben we traditiegetrouw weer een grote campagne opgezet. Het doel: meer dan 568 Beschermers werven, zodat we in onze recent aangekochte gebieden bloeiende natuur kunnen creëren. De actie was een succes: maar liefst 726 mensen hebben zich als nieuwe Beschermers aangemeld.

Bijzonder zijn ook ieder jaar weer de toezeggingen van grote giften. In 2023 kregen we onder andere de toezegging van een ruime bijdrage vanuit de Canadese Maple Cross Foundation en hebben we meer dan verwacht een aantal mooie bijdragen vanuit legaten mogen ontvangen.

Communicatie

Binnen de goede doelensector is de trend zichtbaar dat donateurs een steeds persoonlijkere benadering verwachten. In 2023 hebben we daarom een nieuw CRM-systeem geïmplementeerd, waarmee we onze donateurs beter kunnen registreren en herkennen. Zo kunnen we op termijn gericht communiceren. Bovendien geeft het systeem ons meer inzicht in de resultaten van onze campagnes.

Dit jaar hebben we op verschillende manieren gecommuniceerd met Beschermers en geïnteresseerden. Onze excursies in de regio (inclusief Duinendag) trokken in totaal bijna 3.300 bezoekers en ruim 35.000 mensen bezochten het Bezoekerscentrum Tenellaplas. Verder hebben we voor onze vaste Beschermers twee keer ons tijdschrift BLAD gemaakt. Ook brachten we voor het eerst een Zomerkrant uit. We hebben onder andere advertenties in huis-aan-huisbladen en op social media gezet om online aanvragen van de Zomerkrant te realiseren. Dit alles met het doel om nieuwe mensen te bereiken.

Survey over meerjarenplan

Via een survey hebben we onze achterban gevraagd met ons mee te denken over het nieuwe meerjarenplan. Dat hebben we geweten! Meer dan zeventuizend mensen reageerden. Het overgrote deel van de respondenten was Beschermers, maar ook vrijwilligers en volgers op social media deden mee. Uit de enquête blijkt duidelijk dat de natuur in Zuid-Holland veel mensen na aan het hart ligt. Via de open vragen ontvingen we belangrijke boodschappen, zoals: maak de natuur toegankelijk voor een breed publiek, maar zorg dat de natuurwaarden niet worden aangetast. Of: wend je invloed als natuurorganisatie aan om de grootste bedreigingen van de natuur, zoals waterkwaliteit en intensieve landbouw, aan te pakken. Deze input nemen we mee in het meerjarenplan dat we in 2024 gaan opstellen.

Nationale Postcode Loterij

Het Zuid-Hollands Landschap kreeg in 2023 steun van de Nationale Postcode Loterij. Hierdoor hebben we verschillende mooie projecten kunnen uitvoeren. Enkele hiervan lichten we er graag uit:

■ **Vleermuisvriendelijke bunkers in Duinen van Oostvoorne**

We hebben een deel van de bunkers in de Duinen van Oostvoorne vleermuisvriendelijker gemaakt. Door de bunkers af te sluiten met goede deuren is er geen verstoring van ongewenste bezoekers. Ook blijft de luchtvochtigheid zo hoog en de temperatuur constant. Omstandigheden die vleermuizen nodig hebben om goed te kunnen overwinteren. Onze boswachters hebben de bunkers bovendien opnieuw ingericht. Binnen is slordig metselwerk aangebracht, waar de vleermuizen met hun pootjes aan kunnen hangen. ZHL heeft veel ervaring met het afsluiten en inrichten van bunkers, dus we hopen ook in de Duinen van Oostvoorne op goede resultaten.

■ **Bijdrage aan nieuwe elektrische pont voor natuureiland Sophiapolder**

Natuureiland Sophiapolder bij Hendrik-Ido-Ambacht is alleen met de pont bereikbaar. Bezoekers maken er gebruik van en ook boswachters nemen de pont voor hun beheer- en monitorwerkzaamheden op het eiland. Met de nieuwe elektrische pont kunnen bezoekers en boswachters de komende decennia duurzaam van en naar Sophiapolder.

■ **Beheervisie voor het oude duinlandschap Westduinen op Goeree-Overflakkee**

De Westduinen bij Ouddorp zijn botanisch gezien van belang en trekken veel dieren aan. Dankzij een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij hebben we een visiedocument kunnen opstellen, waarin toekomstige ambities en opgaves staan beschreven. Ook is een beheerhandleiding gemaakt, die boswachters in het gebied gaan uitvoeren.

Het jaar van de interne vernieuwing

In 2023 is binnen de organisatie van het Zuid-Hollands Landschap veel veranderd. We zijn het jaar gestart vanuit een nieuwe organisatiestructuur. Ook kwamen er veel nieuwe gezichten bij binnen de organisatie, het bestuur en de raad van toezicht.

Nieuwe organisatiestructuur

Begin 2023 is gestart met een nieuwe organisatiestructuur. Deze kwam voort uit het organisatie-ontwikkeltraject dat eind 2022 is afgerond. Aanleiding voor dit traject was de hoge werkdruk, het hoge ziekteverzuim en ontevredenheid bij de medewerkers, wat leidde tot een grote uitstroom. In de nieuwe organisatie zijn afdelingen opnieuw gestructureerd met duidelijke taken en verantwoordelijkheden. In 2023 zijn de functieprofielen naar aanleiding van de veranderingen waar nodig bijgesteld.

Nieuwe gezichten

2023 leverde veel nieuwe gezichten op, zowel binnen de organisatie als binnen het bestuur en de raad van toezicht. De samenstelling van directie en management is ook veranderd. Naast de directeur-bestuurder, die de statutaire eindverantwoordelijkheid heeft, het gezicht naar buiten is en de afdeling Beleid, Advies en Belangenbehartiging aanstuurt, is er sinds 1 januari 2023 ook een operationeel directeur, die de interne organisatie en de afdeling Bedrijfsvoering aanstuurt.

Het directieteam bestaat uit de directeur-bestuurder en de operationeel directeur en houdt zich bezig met besluitvorming en strategische ontwikkelingen. De operationeel directeur vormt samen met de hoofden van de afdelingen Terreinen en Opstallen, Programma's en Projecten en Marketing, Communicatie en Fondsenwerving het managementteam. Dit team stond aan de lat om te sturen op het activiteitenplan en de begroting 2023.

Bedrijfsmatiger werken en meer interne communicatie

Het Zuid-Hollands Landschap is in 2023 bedrijfsmatiger gaan werken. De financiële structuur en projectstructuur zijn aangepast, we werken nu vanuit een productiviteitsnorm en we zijn met betere en kostendekkende tarieven gaan werken.

Verder hebben we in 2023 meer aandacht besteed aan interne communicatie. Ieder kwartaal was er een medewerkersbijeenkomst in een van de gebieden van het Zuid-Hollands Landschap. Hier werd kennis uitgewisseld en we konden elkaar beter leren kennen. Ook is een bescheiden intranetomgeving opgezet, waarin we elkaar kunnen informeren over diverse onderwerpen.

Drie van onze B0A collega's

Vrijwilligers

Vrijwilligers van het Zuid-Hollands Landschap beter in beeld

Eind 2023 hadden we 450 vrijwilligers, wat een lichte stijging was ten opzichte van het jaar ervoor. Zo'n grote groep mensen verdient alle aandacht binnen een organisatie. Vandaar dat de vrijwilligers sinds 2023 onderdeel zijn van de afdeling Personele zaken en ZHL-vrijwilligers. In juli 2023 kwam er een coördinator voor de vrijwilligers van het Zuid-Hollands Landschap die drie dagen in de week werkt. Zij is het centrale aanspreekpunt voor onze vrijwilligers en ondersteunt boswachters, wanneer die vragen hebben over vrijwilligerszaken.

In 2023 is ook een vrijwilligersregistratiesysteem opgezet. Waar voorheen elke regio zijn eigen Excel-sheet had, staat nu de complete vrijwilligersorganisatie in één systeem. Op deze manier is meteen duidelijk hoeveel waar de vrijwilligers van het Zuid-Hollands Landschap werken en welke cursussen, materialen en bedrijfskleding nodig zijn.

Verder is dit jaar gewerkt aan een ZHL-vrijwilligers Wegwijzer, een navigatiemiddel dat vrijwilligers antwoord geeft op allerlei praktische vragen, bijvoorbeeld over verzekeringen, reiskosten en kleding. Deze wegwijzer komt in 2024 op de website te staan.

Onze vrijwilligers zijn essentieel voor onze organisatie. De vrijwilligersbijeenkomsten zijn een mooie gelegenheid om dat te laten merken.

Eerste stappen gezet

Natuurlijk heeft een nieuwe organisatiestructuur tijd nodig om echt goed tot bloei te komen. De eerste stappen zijn echter in 2023 gezet en we gaan er in 2024 mee verder. Bijna alle vacatures zijn ingevuld. We hebben weer een enthousiast team dat er helemaal voor gaat om de natuur in Zuid-Holland nog groter en mooier te maken!

Alle medewerkers van het Zuid-Hollands Landschap

4. Jaarrekening 2023

4. Jaarrekening 2023

De jaarrekening bestaat uit de volgende onderdelen:

- Vaststelling en goedkeuring jaarrekening
- Balans per 31 december per verslagjaar
- Staat van baten en lasten over verslagjaar
- Resultaatbestemming over verslagjaar
- Kasstroomoverzicht over verslagjaar
- Toelichting jaarrekening
- Toelichting op de balans
- Reserves en fondsen
- Toelichting op de staat van baten en lasten
- Overige gegevens
- Bijlagen

Vaststelling en goedkeuring jaarrekening

De raad van toezicht van de Stichting 'Het Zuid-Hollands Landschap' heeft de jaarrekening en het bijbehorende activiteiten- en bestuursverslag, inclusief verantwoordingsverklaring van het jaarverslag, goedgekeurd op 28 juni 2024.

Bestuur

J.A.W. Bisschops (ingaaude 01-04-2023)

W.g.

Raad van toezicht

L.A. van Driel (voorzitter)

W.g.

S.M.A. Rodts (voorzitter Auditcommissie)

W.g.

Mr. J.F. Weber

W.g.

T.J. Slob

W.g.

M.M.J. Allessie

W.g.

Balans per 31 december 2023

(Na resultaatbestemming)

	31 DECEMBER 2023	31 DECEMBER 2022
ACTIVA		
x € 1.000		
Immateriële vaste activa [1]	255	
Materiële vaste activa [2]	1.204	1.396
Financiële vaste activa [3]	0	0
	1.459	1.396
Voorraden [4]	8	7
Vorderingen en overlopende activa [5]	9.385	5.783
Effecten [6]	4.485	5.123
Liquide middelen [7]	4.480	2.084
	18.359	12.997
Totaal	19.818	14.394
PASSIVA		
x € 1.000		
RESERVES EN FONDSSEN		
Reserves		
• Continuïteitsreserve [8]	3.400	3.400
• Bestemmingsreserves [9]	6.528	5.263
	9.928	8.663
FONDSSEN		
• Bestemmingsfondsen [10]	2.569	2.321
	2.569	2.321
Voorzieningen [11]	109	93
Schulden en overlopende passiva [12]	7.212	3.430
Totaal	19.818	14.506

Staat van baten en lasten over 2023

x € 1.000

	WERKELIJK 2023	BEGROOT 2023	WERKELIJK 2022
BATEN			
BATEN [13]			
• Baten van particulieren	2.677	2.000	2.040
• Baten van bedrijven	74	92	53
• Baten van loterijorganisaties	1.125	1.125	1.125
• Baten van subsidies van overheden	6.902	4.129	4.682
	10.779	7.346	7.900
• Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.693	3.986	1.438
• Overige baten	114	20	114
Som van de baten	12.585	11.352	9.453

LASTEN

BESTEED AAN DOELSTELLINGEN [14]			
• Natuurbeheer	2.762	2.365	2.188
• Kwaliteitsborging / Monitoring	483	211	292
• Recreatie	1.265	897	494
• Communicatie	1.024	839	856
• Ontwikkeling	208	125	175
• Beheer objecten	691	804	587
• Opstallen	316	367	235
• De Groene Motor	683	696	656
• Vrijwilligers	0	184	217
• Projecten	3.551	4.439	3.908
	10.981	10.927	9.609
Wervingskosten [15]	521	619	432
Kosten beheer en administratie [16]	-57	593	1.834
Som van de lasten	11.445	12.139	11.875
Saldo voor financiële baten en lasten	1.140	-787	-2.422
Saldo financiële baten en lasten [17]	373	0	-784
Saldo van baten en lasten	1.513	-787	-3.206

Resultaatbestemming

x € 1.000

	WERKELIJK 2023	BEGROOT 2023	WERKELIJK 2022
Saldo van baten en lasten	1.513	-787	-3.206
BESTEMMING SALDO VAN BATEN EN LASTEN:			
Toevoeging/onttrekking aan:			
• Continuïteitsreserve	0	0	0
• Bestemmingsreserves*	1.265	-351	-3.171
• Bestemmingsfondsen	248	-436	-35
	1.513	-787	-3.206

Voor een nadere onderverdeling verwijzen wij u naar de toelichting op de balans.

* In de bestemmingsreserves is een bedrag á € 942.000 niet direct vrij beschikbaar, dit bedrag is al wel meegenomen in het resultaat en zal gedurende de volgende 5 jaren evenredig vrijkomen bij het verder in uitvoering brengen van de SNL projecten.

Kasstroomoverzicht over 2023

x € 1.000 (Volgens de indirecte methode)

	2023	2022
KASSTROOM UIT OPERATIONELE ACTIVITEITEN		
Bedrijfsresultaat	1.513	-3.206
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen	300	348
Mutatie bestemmingsreserves	0	0
Mutatie voorzieningen	14	-25
	314	322
Verandering in werkkapitaal:		
Voorraden en onderhanden werk	-1	3
Vorderingen en overlopende activa	-3.602	-573
Effecten	638	778
Kortlopende schulden (excl. schulden aan kredietinstellingen)	3.782	691
	817	899
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	2.644	-1.984
KASSTROOM UIT INVESTERINGSACTIVITEITEN		
Investerings in immateriële vaste activa	-196	-32
Investerings in materiële vaste activa	-123	-567
Desinvesteringen in immateriële vaste activa	0	0
Desinvesteringen in materiële vaste activa	70	0
Mutaties overige financiële vaste activa	0	0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-248	-599
KASSTROOM UIT FINANCIERINGSACTIVITEITEN		
Mutatie langlopende schulden	0	0
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	0	0
Mutatie geldmiddelen	2.396	-2.584
Toelichting op de geldmiddelen		
Stand per 1 januari	2.084	4.668
Mutatie geldmiddelen	2.396	-2.584
Stand per 31 december	4.480	2.084

Toelichting jaarrekening

ALGEMEEN

Richtlijnen/keurmerken

De jaarrekening 2023 is ingericht conform de Richtlijn 650 Fondsenwervende Organisaties. De richtlijn vormt een essentieel onderdeel van de beoordelingen die worden verricht door het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) in het kader van het CBF-Keurmerk.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar, met uitzondering van de toegepaste stelselwijzigingen zoals opgenomen in de desbetreffende paragrafen.

Afrondingen

Over het algemeen zijn de getallen in deze jaarrekening afgerond in duizenden euro's. Hierdoor kunnen er verschillen ontstaan met de totaalstelling als de afzonderlijke reeds afgeronde getallen worden opgeteld.

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat de directie zich over verschillende zaken een oordeel vormt en schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten. Het al dan niet opnemen van een voorziening in verband met de VGG-procedure is in belangrijke mate onderhevig aan de oordelen en schattingen, welke zijn toegelicht onder de niet uit de balans blijvende verplichtingen.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Op iedere balansdatum wordt beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde.

Valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's. Vorderingen, schulden en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode worden in de jaarrekening verwerkt tegen de koers van afwikkeling. Eventuele koersverschillen worden opgenomen in de staat van baten en lasten.

GRONDSLAGEN VOOR BALANSWAARDERING

Algemeen

De waardering van activa en passiva vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Immateriële vaste activa

- Software
Onder deze post is de investering in software opgenomen die niet fysiek op de locatie aanwezig is, maar waarvan via een portal op internet gebruik wordt gemaakt. Op de investeringen die worden gemaakt om de applicaties bedrijfsspecifiek te maken, wordt afgeschreven. De waarde wordt bepaald tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs.

Materiële vaste activa

Direct in gebruik voor de doelstelling

- Natuurterreinen
In de jaarrekening wordt het bezit aan terreinen gewaardeerd op een symbolisch bedrag van €1 omdat de onroerende bezittingen duurzaam aan het economisch proces zijn onttrokken.
- Opstallen
De opstallen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs.
- Vakantiewoningen
Het Zuid-Hollands Landschap bezit twee vakantiewoningen die via een intermediair worden verhuurd aan particulieren.

Bedrijfsmiddelen

- Machines en dienstvoertuigen
De machines en dienstvoertuigen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs.
- Inventaris
De inventaris bestaat uit kantoormeubilair, computerapparatuur en overige software. De inventaris is gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen. De afschrijvingen worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs.

De afschrijvingspercentages zijn vastgesteld aan de hand van de verwachte economische levensduur van de bedrijfsmiddelen.

Financiële instrumenten

Onder de financiële instrumenten worden zowel primaire financiële instrumenten, zoals vorderingen en schulden, als financiële derivaten verstaan. Voor de grondslagen van primaire instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost. De Stichting heeft geen financiële derivaten.

Effecten

De effectenportefeuille bestaat uit aandelen, obligaties, alternatieve beleggingen en liquide middelen. De ter beurze genoteerde aandelen, obligaties en alternatieve beleggingen behoren tot een handelsportefeuille en worden gewaardeerd op de beurswaarde per balansdatum, waarbij zowel ongerealiseerde als gerealiseerde waardeveranderingen direct in de staat van baten en lasten worden verantwoord.

Vorraden

De voorraden in het kader van de doelstelling bestaan uit artikelen die voor de verkoop zijn bestemd. De voorraden zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of vervaardigingswaarde.

Vorderingen

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor eventuele oninbaarheid van vorderingen wordt een voorziening getroffen. In 2023 is er een voorziening voor oninbaarheid van vorderingen (waaronder debiteuren) opgenomen.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Reserves en fondsen

De bestemmingsreserves zien toe op het deel van het eigen vermogen dat wordt afgezonderd omdat daaraan door de directeur-bestuurder een beperkte bestedingsmogelijkheid is gegeven. De bestemmingsfondsen zien toe op het deel van het vermogen dat wordt afgezonderd omdat daaraan door derden een beperkte bestedingsmogelijkheid is gegeven.

Voorzieningen

Voorziening jubilea: De voorziening jubilea wordt opgenomen tegen de contante waarde van de verwachte uitkeringen gedurende het dienstverband. Bij de berekening van de voorziening wordt ondermeer rekening gehouden met verwachte salarisstijgingen en de blijfkans. Bij het contant maken is de marktrente van hoogwaardige ondernemingsobligaties ad 3% (2022 was 3%) als disconteringsvoet gehanteerd.

Voorziening groot onderhoud: De voorziening ter gelijkmatige verdeling van lasten voor groot onderhoud van gebouwen wordt bepaald op basis van de te verwachten kosten over een reeks van jaren. Het uitgevoerde onderhoud wordt ten laste van deze voorziening gebracht. De voorziening is gevormd voor de operationeel gebruikte opstallen zijnde het bezoekerscentrum Tenellaplas, beide vakantiewoningen en het regiokantoor Veenweiden.

Kortlopende schulden

Schulden met een looptijd van korter dan 1 jaar worden opgenomen onder de kortlopende schulden.

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Algemeen

Baten en lasten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde grondslagen van waardering en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden verantwoord in het jaar waarin de prestaties zijn verricht en afgerond. Verliezen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn.

Baten en lasten van activiteiten, welke per balansdatum nog niet zijn afgerond, worden verantwoord als respectievelijk vooruit ontvangen en vooruitbetaald.

Kosten zijn direct toegerekend aan de doelstellingen, werving baten en beheer en administratie.

De niet direct toe te wijzen kosten zijn als volgt verdeeld over kosten doelstelling, wervingskosten en kosten beheer en administratie:

Personeelkosten zijn verwerkt in het uurtarief en worden verdeeld op basis van geschreven uren.

Huisvestingskosten zijn verwerkt in het uurtarief en worden verdeeld op basis van geschreven uren.

Afschrijvingskosten zijn verwerkt in het uurtarief en worden verdeeld op basis van geschreven uren.

Overige kosten zijn verwerkt in het uurtarief en worden verdeeld op basis van geschreven uren.

Baten van particulieren

Baten uit erfstellingen en legaten worden verantwoord in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Berschermersinkomsten en periodieke schenkingen worden verantwoord in de periode waar ze betrekking op hebben.

Donaties en giften worden verantwoord op het moment dat de gelden zijn ontvangen.

Baten van bedrijven

Baten van bedrijven worden verantwoord in het boekjaar waar ze betrekking op hebben.

Baten van loterijorganisaties

Baten van loterijorganisaties worden verantwoord in het boekjaar waarin de bate definitief is toegezegd.

Baten van subsidies van overheden

Subsidiebaten voor verwervingen en projecten en de daarmee samenhangende lasten worden verantwoord naar rato van de voortgang. De voortgang van het project of de verwerving wordt bepaald aan de hand van de hiervoor gemaakte kosten. Overheidssubsidies voor de exploitatie worden verantwoord in het jaar van toekenning.

Voor projecten waarvoor overheidssubsidie wordt verkregen waaraan een terugbetalingsverplichting is verbonden bij het niet besteden van de subsidie overeenkomstig de subsidievoorwaarden, worden baten verantwoord bij het aangaan van een verplichting tot besteding overeenkomstig de subsidievoorwaarden.

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten worden verantwoord in het boekjaar, waarin de levering plaatsvindt en/of de dienst is verricht.

Overige baten

Overige baten worden verantwoord in het boekjaar, waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld en in de overige baten is tevens inbegrepen de mutatie onderhanden projecten.

Lasten

De lasten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenen

Het Zuid-Hollands Landschap heeft haar pensioenen ondergebracht bij Stichting BPL-Pensioenen (BPL). De beleidsdekkingsgraad van BPL bedroeg 114,4% per 31 december 2023 (116,0% per 31 december 2022). De pensioenregeling kwalificeert als een middelloonregeling. Het pensioengevend salaris was in 2023 gemaximeerd tot € 66,956. De jaarlijkse premie die voor rekening komt van de werkgever bedraagt maximaal 19,09% (in 2022: 19,09%) van het pensioengevend salaris. De pensioenverplichtingen worden gewaardeerd volgens "verplichting aan pensioenuitvoerder benadering". In deze benadering wordt aan de pensioenuitvoerder te betalen premie als een last in de winst- en verliesrekening verantwoord. Ultimo 2023 zijn er evenals in 2022 geen verplichtingen waarvoor een pensioenvoorziening is opgenomen. Aanvullend op de basispensioenregeling van BPL is er een Excedentregeling waarvoor de gehele premie ten laste komt van de werkgever tot een salaris van € 128.810.

Afschrijvingen

De afschrijvingen zijn berekend door middel van vaste percentages van de aanschafwaarde, op basis van de verwachte economische levensduur. Boekwinsten en -verliezen bij verkoop van de vaste activa zijn begrepen onder de post overige baten.

Financiële baten en lasten

De financiële baten en -lasten betreffen de op de verslagperiode betrekking hebbende renteopbrengsten en -kosten van uitgegeven en ontvangen leningen en tegoeden.

Grondslagen voor balanswaardering

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de indirecte methode.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen een geschatte gemiddelde koers.

Rentebaten en soortgelijke opbrengsten, alsmede rentelasten en soortgelijke kosten, worden opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

Toelichting op de balans

x € 1.000

ACTIVA

VASTE ACTIVA

IMMATERIËLE VASTE ACTIVA [1]

Het verloop van de immateriële vaste activa wordt als volgt weergegeven:

	Software	Totaal huidig boekjaar 2023	Totaal voorgaand boekjaar 2022
Boekwaarde per 1 januari	112	112	182
Investerings	197	197	32
Afschrijvingen	-55	-55	-102
	142	142	-70
Boekwaarde per 31 december	255	255	112

MATERIËLE VASTE ACTIVA [2]

Het verloop van de materiële vaste activa wordt als volgt weergegeven:

	Direct in gebruik voor de doelstelling	Bedrijfsmiddelen	Totaal huidig boekjaar 2023	Totaal voorgaand boekjaar 2022
Boekwaarde per 1 januari	632	764	1.396	1.075
Investerings	16	107	123	567
Desinvesterings	0	-70	-70	0
Afschrijvingen	-49	-196	-245	-245
	-33	-159	-192	322
Boekwaarde per 31 december	599	606	1.204	1.396

Voor een gedetailleerd overzicht van de immateriële- en materiële vaste activa verwijzen wij u naar de bijlage.

Afschrijvingspercentages:

- Direct in gebruik voor de doelstelling 0-10%
- Bedrijfsmiddelen 10-25%
- Software 20-50%

Toelichting op de balans

x € 1.000

De activa betreffende de 'direct in gebruik voor de doelstelling' bestaan uit:

A. NATUURTERREINEN

(in eigendom of met beperkte rechten)

	2023 hectare	2022 hectare
Stand per 1 januari	4.760	4.731
Mutaties		
- Eigendom	30	14
- Beheer	-20	1
- Erfpacht	0	0
- correctie CMSi	0	14
Stand per 31 december	4.770	4.760

B. OPSTALLEN

De bezittingen die rechtstreeks in gebruik zijn voor de doelstelling betreffen vakantiewoningen en regiokantoren die Het Zuid-Hollands Landschap zonder subsidie heeft aangekocht of gebouwd.

FINANCIËLE VASTE ACTIVA [3]

Andere deelnemingen

	2023	2022
Buitenleven Vakanties B.V.	0	0
	0	0

Betreft een middeljarige deelname ter grootte van € 1.

VLOTTENDE ACTIVA

VOORRADEN [4]

Direct beschikbaar voor de doelstelling

	2023	2022
Winkelvoorraad Bezoekerscentrum Tenellaplas	8	7
	8	7

De voorraden betreffen de winkelvoorraad. De winkelvoorraden betreffen artikelen voor de verkoop zoals boeken, kaarten en educatiematerialen.

VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA [5]

	2023	2022
Debiteuren	486	786
Belastingen en premies sociale verzekeringen	232	23
Overige vorderingen en overlopende activa	8.667	4.975
	9.385	5.783

Debiteuren

Openstaand saldo	489	791
Voorziening voor dubieuze debiteuren	-2	-5
	486	786

Een voorziening voor oninbare debiteuren is opgenomen.

Toelichting op de balans

x € 1.000

Voorziening dubieuze debiteuren	2023	2022
Stand per 1 januari	-5	-5
Toevoeging	0	0
Onttrekking	3	0
Stand per 31 december	-2	-5

Belastingen en premies sociale verzekeringen	2023	2022
Omzetbelasting	0	23
Dividendbelasting	1	0
Pensioenpremies	232	0
	232	23

Overige vorderingen en overlopende activa

Ministerie RVO (subsidieregeling Natuur en Landschap)	2.746	2.758
Provincie Zuid-Holland (subsidieregeling De Groene Motor en Recreatie)	452	237
Vooruitbetaalde bedragen	90	12
Nog te ontvangen bedragen	1.883	1.395
Nog te ontvangen subsidiegelden voor projecten	3.496	573
	8.667	4.975

EFFECTEN [6]

Beleggingsportefeuille	2023		2022	
	€	%	€	%
Aandelen	0	0%	1.816	35%
Alternatieve beleggingen	0	0%	241	5%
Obligaties	4.179	93%	2.926	57%
Voor belegging beschikbare middelen	306	7%	140	3%
	4.485	100%	5.123	100%

De obligatiebeleggingsfondsen kennen eind 2023 de volgende ratings: S&P / Moody's A. Het gemiddelde effectieve rendement bedroeg 2,6%. De verkrijgingsprijs van de obligaties bedroeg € 4.035.

Uitsplitsing Obligaties:	2023	2022
Staatsobligaties	2.869	594
Ondernemingsobligaties	1.310	1.921
	4.179	2.516

LIQUIDE MIDDELEN [7]

	2023	2022
Banktegoeden	4.477	2.078
Kas	2	6
Kruisposten	1	0
	4.480	2.084

De liquide middelen staan ter vrije beschikking aan de stichting.

Toelichting op de balans

x € 1.000

PASSIVA

CONTINUÏTEITSRESERVE [8]	2023	2022
Stand per 1 januari	3.400	4.156
Mutatie	0	-756
Stand per 31 december	3.400	3.400

De hoogte van de Continuïteitsreserve gebaseerd op een risicoanalyse. De uitkomst van de noodzakelijke hoogte van de Continuïteitsreserve uitgaande van de risicoanalyse bedraagt € 3.092. Op advies van de Audit Commissie heeft de Raad van Toezicht besloten om een minimumgrens van factor 0,5 maal de kosten van de werkorganisatie voor het opvolgende jaar toe te passen en die grens bedraagt € 3.400. Per einde 2023 zijn er geen ontrekkingen of toevoegingen geweest.

BESTEMMINGSRESERVES [9]	2023	2022
Aankoop en beheer nieuwe terreinen	3.344	3.652
Toekomstige bestedingen	1.652	38
Verbinden met mensen	334	379
De Groene Motor	0	70
Mutaties overige financiële vaste activa	632	472
Opstallen	566	652
	6.528	5.263

De bestemmingsreserves zijn reserves waarvoor het voormalig bestuur, thans de directeur-bestuurder, de bestemming heeft aangewezen. In de bestemmingsreserves hebben zich de volgende mutaties voorgedaan:

Aankoop en beheer nieuwe terreinen	2023	2022
Stand per 1 januari	3.652	3.055
Mutatie (saldo van toevoegingen en onttrekkingen)	-309	598
Stand per 31 december	3.344	3.652

De Raad van Toezicht heeft het besluit genomen om de Bestemmingsreserve Aankoop en beheer nieuwe terreinen te verminderen met € 309 wat toegevoegd zal worden aan de Egalisatiereserve. Hiermee is de Bestemmingsreserve Aankoop en beheer nieuwe terreinen afdoende om te kunnen voldoen aan de aangegane verplichtingen.

Toelichting op de balans

x € 1.000

Toekomstige bestedingen	2023	2022
Stand per 1 januari	38	1.745
Mutatie (saldo van toevoegingen en onttrekkingen)	1.614	-1.706
Stand per 31 december	1.652	38

De doelstelling van deze reserve betreft het toekomstbestendig maken en houden van de statutaire doelstelling van de stichting door te anticiperen op kansen die voor het Zuid-Hollands Landschap belangrijk zijn in haar ontwikkeling. Dat kan zijn vanwege politieke veranderingen of ontwikkelingen waar wij vanuit strategisch oogpunt op moeten reageren. Voorbeelden vanuit het recente verleden zijn de stikstofdepositie, natuurgraven in de Bonnenpolder, Buitenland van Rhooon etc. Ook in het geval van het beperken van (imago)schade kan een beroep worden gedaan op deze reserve voor extra inzet van mensen en middelen. Veelal zijn de kosten die gemoeid gaan met deze onderwerpen niet voorzien of opgenomen in de reguliere begroting. De activiteiten kunnen echter wel substantieel bijdragen aan de strategische doelstellingen van de organisatie. De Raad van Toezicht wordt jaarlijks geïnformeerd over de uitputting van dit reserve. Met ingang van het jaar 2020 worden behaalde resultaten of geleden verliezen ten gunste van of ten laste van deze reserve gebracht. Voor nadere toelichting wordt verwezen naar de bijlage met nadere detaillering van deze mutaties. In de toelichting wordt mede toegelicht dat het volledige resultaat is toegevoegd ad € 1.513 aan de Bestemmingsreserve Toekomstige bestedingen. In de bestemmingsreserve is een bedrag ad € 942.000 niet direct vrij beschikbaar, dit bedrag is wel al meegenomen in het resultaat en zal gedurende de volgende 5 jaren evenredig vrijkomen bij het verder invoering brengen van de SNL projecten.

Verbinden met mensen	2023	2022
Stand per 1 januari	379	1.078
Mutatie (saldo van toevoegingen en onttrekkingen)	-44	-700
Stand per 31 december	334	379

Deze reserve wordt ingezet voor producten en projecten verband houdend met de invulling van het laten beleven van natuur in onze gebieden.

De Groene Motor	2023	2022
Stand per 1 januari	70	113
Mutatie (saldo van toevoegingen en onttrekkingen)	-70	-43
Stand per 31 december	0	70

De dotatie heeft plaatsgevonden vanuit het overschot van het product.

Mutaties overige financiële vaste activa	2023	2022
Stand per 1 januari	472	1.107
Mutatie (saldo van toevoegingen en onttrekkingen)	160	-635
Stand per 31 december	632	472

Dit betreft een vrije reserve ten behoeve van activiteiten die niet uit de reguliere begroting en/of de jaargebonden Nationale Postcodeloterij ontvangsten kunnen worden gefinancierd. Om deze activiteiten toch doorgang te kunnen laten vinden, wordt een egalisatie reserve gevormd. Over het boekjaar 2023 is er een onttrekking toegepast van € 160 ten gunste van Bestemmingsreserve Toekomstige bestedingen.

De verdeling van deze reserve is als volgt:

Egalisatiereserve 2017-2019	131
Egalisatiereserve 2020	49
Egalisatiereserve 2021	63
Egalisatiereserve 2022	229
Egalisatiereserve 2023	160
	632

Beheer opstallen	2023	2022
Stand per 1 januari	652	580
Mutatie (saldo van toevoegingen en onttrekkingen)	-86	71
Stand per 31 december	566	652

Bestemmingsreserve Beheer Opstallen

De bestemmingsreserve Beheer Opstallen is ingesteld om uit het rendement het onderhoud van de opstallen te financieren. De provincie Zuid-Holland heeft bijgedragen aan de vorming van deze reserve door geen aanspraak te maken op het deel van de verkoopopbrengst van opstallen dat conform de Algemene subsidie verordening Zuid-Holland aan de provincie toekomt, onder het beding dat deze gelden worden toegevoegd aan het Beheer Opstallen. De mutatie in 2023 bestaat uit het saldo van de baten en lasten van uitgevoerde activiteiten (onderhoudskosten en opbrengsten uit huur en verhuur).

BESTEMMINGSFONDSEN [10]	2023	Mutatie	2022
Fonds Beheer Objecten Derden (zie onderstaande specificatie)	142	-39	181
Fonds Beheer Elfenbaan	779	-100	878
Fonds Beheer Ockenburgh	244	-19	263
Fonds Beheer Spanjaards Duin	300	-55	354
Fonds Beheer Beresteijn	47	-7	54
Fonds Beheer Zandmotor	9	0	9
Fonds Beheer Dixhoorndriehoek	35	-39	74
Fonds Beheer Scharperswijk	49	0	49
Fonds Regionaal Belang Voorne	0	-4	4
Fonds Beheer Hollandse IJssel	137	-5	142
Fonds Krimpenerwaard	176	12	164
Fonds Natuurfonds	18	27	-9
Fonds Van Dixhoorndriehoek antiverstuiving	27	0	27
Fonds Vinetaduin Hoekse Lijn	5	-2	7
Fonds Vinetaduin Vafamil	544	490	54
Fonds Park Moerdijk	60	-11	70
	2.569	248	2.321

Beheer Objecten Derden	2023	Mutatie	2022
Beheer Objecten Derden			
Productresultaat Heemtuin Krimpen	14	5	8
Productresultaat Oostvlietpolder 't Vogelhof	102	-20	122
Productresultaat Vosse en Weerlanderpolder	2	-18	21
Productresultaat Biodiversiteit Groene Strand	17	-4	21
Banken	5	0	5
Begraafplaats Ouddorp	-2	-2	0
Overige mutaties	5	0	5
	142	-39	181

In de fondsen zijn de gelden ondergebracht waaraan door derden een bestemming is gegeven. Het Zuid-Hollands Landschap kent alleen bestemmingsfondsen, die een omschreven doel hebben.

Fonds Beheer Objecten Derden

Het Fonds Beheer Objecten Derden is ingesteld als egalisatiefonds voor het beheer van terreinen van derden. De bijdragen van derden die voor het onderhoud van deze gebieden worden ontvangen, dienen ter dekking van de beheerkosten.

Fonds Beheer Elfenbaan

Het Fonds Beheer Elfenbaan is ingesteld om de van Rijkswaterstaat ontvangen bedragen in 1999 en 2006 van in totaal € 1.675 en het rendement over dit bedrag de beheerkosten van De Elfenbaan, de ecologische verbindingstrook langs de Rijksweg Leiden-Bodegraven (N11), gedurende een periode van 30 jaar, te voldoen. De Elfenbaan is sinds 1997 bij het Zuid-Hollands Landschap in beheer. Met Rijkswaterstaat is overeengekomen dat dit kapitaal niet wordt belegd in de beleggingsportefeuille.

Fonds Beheer Ockenburgh

Het Fonds Beheer Ockenburgh is ingesteld om van het rendement van het door de provincie Zuid-Holland ontvangen kapitaal van € 105 de beheerkosten te voldoen. Met de Provincie is overeengekomen dat het niet is toegestaan dat een tekort op de beheerkosten in mindering wordt gebracht op het fonds. In 2011 is het Fonds Hyacintenbos samengevoegd met het onderhoudsfonds van het nabijgelegen landgoed Ockenburgh.

Fonds Beheer Spanjaardsduin

In 2010 is een beheersovereenkomst afgesloten met Rijkswaterstaat voor een periode van 30 jaar. De afkoopsom voor de financiering van het beheer bedroeg € 765. Met Rijkswaterstaat is overeengekomen dat de gelden niet zullen worden belegd.

Fonds Beheer Beresteijn

Sinds 1 mei 2010 voert het Zuid-Hollands Landschap in opdracht van ontwikkelingsmaatschappij Amvest het onderhoud van het parkgedeelte op Landgoed Beresteijn te Voorschoten. In dit kleine landgoed zal een woongebied met zorgcomponent worden ontwikkeld. Zolang er op het landgoed nog geen concrete ontwikkeling plaatsvindt, zal het Zuid-Hollands Landschap een adviserende rol hebben in de toekomstige ontwikkeling. Daarnaast wordt geprobeerd middels beheer de belangrijkste waarden van het landgoed zichtbaar te maken. Jaarlijks is er met Amvest overleg over het beheer en onderhoud. Om verantwoording te kunnen afleggen over de uitgaven is Fonds Beheer Beresteijn opgezet.

Fonds Beheer Zandmotor

Dit fonds is sinds oktober 2011 opgezet door het Zuid-Hollands Landschap in opdracht van de Provincie Zuid-Holland. Het betreft een grote hoeveelheid opgespoten zand voor de kust van Ter Heijde. Dit pilotproject brengt naast de functie van kustbescherming ook nieuwe natuur met verrassende flora en fauna met zich mee. Om de inkomsten en de uitgaven goed te kunnen volgen is het Fonds Beheer Zandmotor opgezet.

Fonds Beheer Dixhoorndriehoek

Per 1 januari 2012 heeft het Zuid-Hollands Landschap de Van Dixhoorndriehoek (ca. 110 ha) in Hoek van Holland in erfpacht voor 30 jaar. De energiemaatschappijen EON en GDF Suez hebben binnen de van Dixhoorndriehoek een natuurherstelproject uitgevoerd van een paar hectaren. Voor het beheer van deze hectaren betalen zij aan de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap een afkoopsom ineens, voor de komende 29 jaar. De afkoopsom bedraagt € 244. EON en GDF Suez betalen ieder 50%.

Fonds Beheer Scharperswijk

Het beheer en inrichting van het in erfpacht verkregen natuurgebied Scharperswijk is door Rijkswaterstaat eenmalig afgekocht voor een periode van 10 jaar. De afkoopsom bedroeg € 121.

Fonds Regionaal Belang Voorne

Stichting Regionaal Belang Voorne heeft haar activiteiten gestaakt in 2017. Het saldo van vermogen is aan het Zuid-Hollands Landschap geschonken, ten behoeve van de plaatselijke gebiedsontwikkeling.

Fonds Beheer Hollandsche IJssel

Het beheer en inrichting van het verkregen natuurgebied Hollandsche IJssel is door de Provincie Zuid-Holland eenmalig afgekocht voor een periode van 20 jaar. De afkoopsom bedroeg € 188. Dit bedrag is opgebouwd uit een bedrag van € 99 voor het beheer en onderhoud aan de kraanbaan. Het restant ad. € 89 is voor de beheerwerkzaamheden (Boele, Schanspolder en Geitenwei).

Fonds kwaliteitsimpuls Krimperwaard

Om het gebied rond de krimpenerwaard een kwaliteitsimpuls te geven zullen in de komende jaren activiteiten plaatsvinden. Niet alleen ten behoeve van het beheer, maar ook voor de aankoop van gronden, sanering en herinrichting van de natuur. De kosten worden gedekt uit een legaat dat de Stichting Zuid-Hollands Landschap heeft mogen ontvangen ultimo 2019.

Fonds Alexanderpark Ouddorp

Ten behoeve van het beheren van Alexanderpark te Ouddorp (2023-2025)

Fonds Natuurfonds

Het Natuurfonds Voornes Duin en Voordelta Westvoorne (vanaf nu Natuurfonds Westvoorne) is opgericht door Eneco, Vattenfall, Gemeente Westvoorne, Natuurmonumenten en Stichting Het Zuid-Hollands Landschap. Het fonds heeft als doel de natuurwaarden en de natuurbeleving in het Voornes Duin en de Voordelta (Natura 2000 gebied) te versterken. En richt zich specifiek op de natuurgebieden van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap en Vereniging Natuurmonumenten. Dat doet het fonds door jaarlijks € 35 beschikbaar te stellen voor geoormerkte projecten van Natuurmonumenten en Het Zuid-Hollands Landschap. De financiële middelen ten behoeve van het fonds worden beschikbaar gesteld door Vattenfall, Eneco en de Gemeente Westvoorne. Het is mogelijk dat andere partijen ook investeren in dit fonds, mits dit door alle betrokken partijen wordt goedgekeurd. Het natuurfonds wordt beheerd door het Zuid-Hollands Landschap.

Fonds Van Dixhoorndriehoek antiverstuiving

Het beheer en herinrichting van het antiverstuivingsgebied van het eindstation Hoek van Holland Strand met gemeente Rotterdam.

Fonds Vinetaduin Hoekse Lijn

Het beheer van het tunneldak van het eindstation Hoek van Holland Strand met gemeente Rotterdam.

Fonds Vinetaduin Vafamil

Het beheer en inrichting van de voormalige Vafamilcamping en direct aangrenzende natuur te Hoek van Holland met de gemeente Rotterdam.

Fonds Park Moerdijk

Het beheren voor Provincie Brabant van Natura 2000-gebied Lingegebied & Diefdijk Zuid t.b.v. Logistiek park Moerdijk (2022-2028).

Toelichting op de balans

x € 1.000

RESULTAATVERDELING

	Stand per 1-1-2023	Werkelijk 2023	Stand per 31-12-2023	Begroot 2023	Werkelijk 2022
Continuïteitsreserve	3.400	0	3.400	0	-756
	3.400	0	3.400	0	-756
Bestemmingsreserves					
Aankoop en beheer nieuwe terreinen	3.652	-309	3.344	-160	598
Toekomstige bestedingen	38	1.614	1.652	109	-1.706
Verbinden met mensen	379	-44	334	-69	-700
De Groene Motor	70	-70	0	-97	-43
Egalisatie reserve	472	160	632	-134	-635
Beheer Opstallen	652	-86	566	0	71
	5.263	1.265	6.528	-351	-2.415
Bestemmingsfondsen					
Beheer Objecten Derden	181	-39	142	-12	-54
Beheer Elfenbaan	878	-100	779	-114	-77
Beheer Ockenburgh	263	-19	244	-167	52
Beheer Spanjaards Duin	354	-55	300	-58	-18
Beheer Berestijn	54	-7	47	-30	-3
Beheer Zandmotor	9	0	9	0	7
Beheer Dixhoorndriehoek	74	-39	35	-31	3
Beheer Scharperswijk	49	0	49	-5	-16
Regionaal Belang Voorne	4	-4	0	0	-5
Beheer Hollandse IJssel	142	-5	137	-9	0
Krimpenerwaard	164	12	176	-10	-3
Natuurfonds	-9	27	18	0	-79
Van Dixhoorndriehoek antiverstuiving	27	0	27	0	0
Vinetaduin Hoekse Lijn	0	-2	5	0	0
Vinetaduin Vafamil	0	490	544	0	0
Fonds Park Moerdijk	0	-11	60	0	0
	2.190	248	2.569	-436	-193
Totaal	10.853	1.513	12.497	-787	-3.364

Toelichting op de balans

x € 1.000

VOORZIENINGEN [11]	2023	2022
Jubileumvoorziening	5	12
Voorziening groot onderhoud	104	80
	109	93

Jubileumvoorziening

Stand per 1 januari	12	13
Toevoeging	0	0
Onttrekking	-7	-1
Stand per 31 december	5	12

De voorziening voor jubilea is getroffen voor toekomstige uitkeringen overeenkomstig de opgenomen bepalingen in de CAO Bos en Natuur, onderdeel De Landschappen, waarbij uitkeringen voor jubilea zijn toegezegd bij het bereiken van het 25e en 40e dienstjaar. De verplichtingen zijn per individuele medewerker bepaald, waarbij de toekomstige uitkering contant is gemaakt. In de bepaling van de voorziening is rekening gehouden met het aantal dienstjaren en de blijfkans.

Voorziening groot onderhoud

Stand per 1 januari	80	105
Toevoeging	23	0
Onttrekking	0	-24
Stand per 31 december	104	80

Aan de Langevelderslag 6 is in 2017 een vakantiewoning ontwikkeld. Om deze woning up-to-date te houden en juist te onderhouden, wordt er jaarlijks gedoteerd aan een voorziening groot onderhoud. Toekomstig groot onderhoud of modernisering van meubilair kan dan worden betaald uit deze voorziening. Met ingang van het jaar 2020 is de Voorziening groot onderhoud uitgebreid met alle de in gebruik zijnde aanwezige opstallen en is in overeenstemming gebracht met de planning van onderhoud voor alle opstallen. De toevoeging heeft plaatsgevonden vanuit het Bestemmingsfonds Beheer Opstallen.

SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA [12]	2023	2022
Crediteuren	1.033	1.393
Belastingen en premies sociale verzekeringen	247	297
Overige schulden en overlopende passiva	5.932	1.739
	7.212	3.430

Belastingen en premies sociale verzekeringen

Omzetbelasting	35	0
Loonheffingen	212	169
Pensioenpremies	0	128
	247	297

Overige schulden en overlopende passiva

Reservering vakantiegeld- en dagen	298	258
Vooruitontvangen bedragen	25	620
Nog te betalen bedragen	68	138
Vooruitontvangen subsidiegelden ten behoeve van projecten	5.542	724
	5.932	1.739

Kievit

Toelichting op de balans

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Voorwaardelijke verplichtingen en belangrijke financiële verplichtingen

FINANCIËLE VERPLICHTINGEN MET EEN LOOP-TIJD TOT 1 JAAR

Huur pand	€ 147
ICT printers	€ 17
ICT Axians	€ 180
Vervoersmiddelen	€ 29
Totaal	€ 373

Bovenstaande verplichtingen hebben een looptijd tot eind 2024

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN VERPLICHTINGEN

Grondaankoop en inschatting (geen) staatssteun Risico – Klacht bij de Europese Commissie.

Naar aanleiding van een klacht ingediend door enkele particuliere grondbezitters over de PNB-regeling, welke klacht volgens de Europese Commissie later zou zijn 'opgevolgd' door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ('VGG'), oordeelde de Europese Commissie in een besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de subsidieregeling weliswaar onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar keurde zij de regeling achteraf alsnog goed. Zowel de VGG als de Terrein Beherende Organisaties (TBO's) hebben - op verschillende gronden- tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep ingesteld. De VGG heeft beroep ingesteld, omdat zij van mening is dat de formele onderzoeksprocedure had moeten worden geopend. Wij hebben beroep aangetekend, omdat de TBO's - in tegen-stelling tot de Europese Commissie - van mening zijn dat TBO's als Stichting Het Zuid-Hollands Landschap niet kwalificeren als 'onderneming', en aldus geen sprake is van staatssteun. Voorts is er naar het inzicht van de TBO's evenmin sprake geweest van een 'economisch voordeel', althans niet in de mate die de Europese Commissie lijkt aan te nemen en heeft de PNB-regeling niet geleid tot een vervalsing van de mededinging en/of een beïnvloeding van het interstatelijk handelsverkeer, omdat het alleen gaat over Nederlands natuurbeheer.

Gevolgen/genomen maatregelen

In september 2020 is er een uitspraak geweest van het EU Hof van Justitie in Luxemburg. In dit arrest zijn de conclusies van het EU Gerecht uit 2018 in stand gelaten en is geoordeeld dat de Europese Commissie de PNB-regeling middels een verkeerde onderzoeksprocedure heeft beoordeeld, en er zodoende een procedureel gebrek kleefde aan het eerdere besluit van de Europese Commissie uit 2015. Het gevolg van de arresten van het Gerecht en het EU-H of van Justitie is dat het besluit van de Europese Commissie van 2 september 2015 nietig is. De Europese Commissie zal de PNB-regeling vermoedelijk aan een hernieuwde beoordeling onderwerpen.

In het kader van de PNB-regeling, gelijk de subsidieregelingen vóór de invoering van de PNB-regeling in 1993, werden de TBO's belast met de aankoop of verkrijging van gronden ten behoeve van de totstandbrenging van de Nederlandse Ecologische Hoofdstructuur (thans: Natuurnetwerk Nederland) met als uitdrukkelijk doel de verworven gronden planmatig te transformeren en daarmee ook financieel af te waarderen tot natuurterrein, om deze eeuwigdurend als natuur te beheren en te behouden, alsmede open te stellen voor het publiek.

Eerder heeft de Europese Commissie geoordeeld dat een Duitse TBO kwalificeert als onderneming. In 2022 zijn onderhandelingen tussen de TBO's en de VGG gestart om te onderzoeken of partijen tot een onderhandse schikking kunnen komen. Ondanks dat er gestaag vooruitgang wordt geboekt in de onderhandelingen, is de uitkomst hiervan onzeker. Indien partijen er niet in zouden slagen om tot een onderhandse schikking te komen, is de uitkomst van een eventuele Nederlandse procedure voor de TBO's evenmin zeker. Desalniettemin dient er wel rekening te worden gehouden met een uitstroom van middelen, maar is er geen betrouwbare schatting te maken voor het opnemen van een voorziening.

Voor de volledigheid zij opgemerkt dat mocht de Europese Commissie na herbeoordeling tot de conclusie komen dat sprake is van (on) verenigbare staatssteun, de Staat gedwongen kan zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te vorderen hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van Stichting Het Zuidhollands Landschap. Ook bij een schikking dient rekening te worden gehouden met materiële gevolgen voor de financiële positie van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap.

Bonnenpolder

Voor Bonnenpolder is er een traject ingezet met een informele toezegging, maar deze toezegging is nog niet formeel bevestigd.

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	Werkelijk 2023	Begroot 2023	Werkelijk 2022
Baten [13]			
Baten van particulieren	2.677	2.000	2.040
Baten van bedrijven	74	92	53
Baten van loterijorganisaties	1.125	1.125	1.125
Baten van subsidies van overheden	6.902	4.129	4.682
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.693	3.986	1.438
Overige baten	114	20	114
	12.585	11.352	9.453

Baten van particulieren

Nalatenschappen	980	350	100
Beschermersinkomsten	1.501	1.250	1.189
Donaties en giften	197	400	751
	2.677	2.000	2.040

Baten van loterijorganisaties

Nationale Postcode Loterij	1.125	1.125	1.125
	1.125	1.125	1.125

Dit betreft de reguliere bijdrage van de Nationale Postcode Loterij voor het Zuid-Hollands Landschap en De Groene Motor. Het huidige contract via LandschappenNL loopt tot en met 2025.

Baten van subsidies van overheden

Natuur en landschap (SNL)	2.746	2.581	2.379
Provincie Zuid-Holland (reguliere producten)	493	453	395
Provincie Zuid-Holland (projecten)	3.663	1.095	1.908
	6.902	4.129	4.682
Incidentele subsidies (eenmalig)	3.663	0	1.908
Structurele subsidies	3.238	3.034	2.774
	6.902	3.034	4.682

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

Verkoop producten	24	15	17
Bijdrage derden	1.163	3.506	924
Inkomsten uit terreinen	505	465	497
	1.693	3.986	1.438

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	Werkelijk 2023	Begroot 2023	Werkelijk 2022
Brutowinstmarge producten			
Verkoop producten	38	30	33
Kostprijs producten	-14	-15	-16
	24	15	17

Overige baten

Mutatie onderhanden projecten	0	0	-26
Overige baten	114	20	141
	114	20	114

LASTEN [14-17]

Personeelskosten	5.106	2.916	4.365
Vrijwilligerskosten	49	0	172
projectlasten	4.786	5.241	4.377
Materieel	0	0	446
Afschrijvingskosten	300	326	348
Voorlichting, communicatie en promotie	0	0	695
Huisvestingskosten	214	266	263
Verwerving	0	0	77
Zakelijke lasten terreinen	0	0	108
Algemene kosten	990	906	1.024
	11.445	9.655	11.875

Verdeling lasten

Besteed aan doelstellingen	10.981	10.927	9.609
Wervingskosten	521	619	432
Kosten beheer en administratie	-57	593	1.834
	11.445	12.139	11.875

Personeelskosten

Brutolonen en salarissen	3.180	2.512	2.857
Sociale lasten	602	529	
Pensioenlasten	385	352	
Overige personeelskosten	940	403	627
	5.107	2.916	4.365

Het personeelsbestand bedroeg gemiddeld 55,9 fte (voorgaand boekjaar: 54 fte)

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	Werkelijk 2023	Begroot 2023	Werkelijk 2022
Overige personeelskosten			
Reiskostenvergoeding	78	5	16
Onkostenvergoedingen	36	68	60
Werkkleding	26	27	26
Ziekteverzuim	102	208	90
Scholings- en opleidingskosten	72	60	74
Inhuur derden	566	0	334
Overige personeelskosten	55	35	27
	940	403	627

BESTEED AAN DOELSTELLINGEN [14]

Natuurbeheer	2.762	2.365	2.188
Kwaliteitsborging / Monitoring / Beheeradm	483	211	292
Recreatie	1.265	897	494
Communicatie	1.024	839	856
Ontwikkeling	208	125	175
Beheer objecten	691	804	587
Opstallen	316	367	235
De Groene Motor	683	696	656
Vrijwilligers	0	184	217
Projecten	3.551	4.439	3.908
	10.981	10.927	9.609

WERVINGSKOSTEN [15]

Personeelskosten	299	385	249
Vrijwilligerskosten	0	0	0
Uitbesteed werk	223	0	0
Materieel	0	0	0
Afschrijvingen	0	0	0
Voorlichting, communicatie en promotie	0	235	120
Huisvestingskosten	0	0	0
Zakelijke lasten	0	0	0
Algemene kosten	0	0	63
	521	619	432

Toelichting op de baten en lasten

x € 1.000

	Werkelijk 2023	Begroot 2023	Werkelijk 2022
KOSTEN BEHEER EN ADMINISTRATIE [16]			
Personeelskosten	4.541	793	1.401
Vrijwilligerskosten	49	0	0
Uitbesteed werk	566	0	262
Materieel	0	0	177
Afschrijvingen	300	326	230
Huisvestingskosten	214	266	155
Zakelijke lasten terreinen	0		0
Algemene kosten	990	907	791
Omslagen	-6.716	-1.700	-1.181
	-57	593	1.834

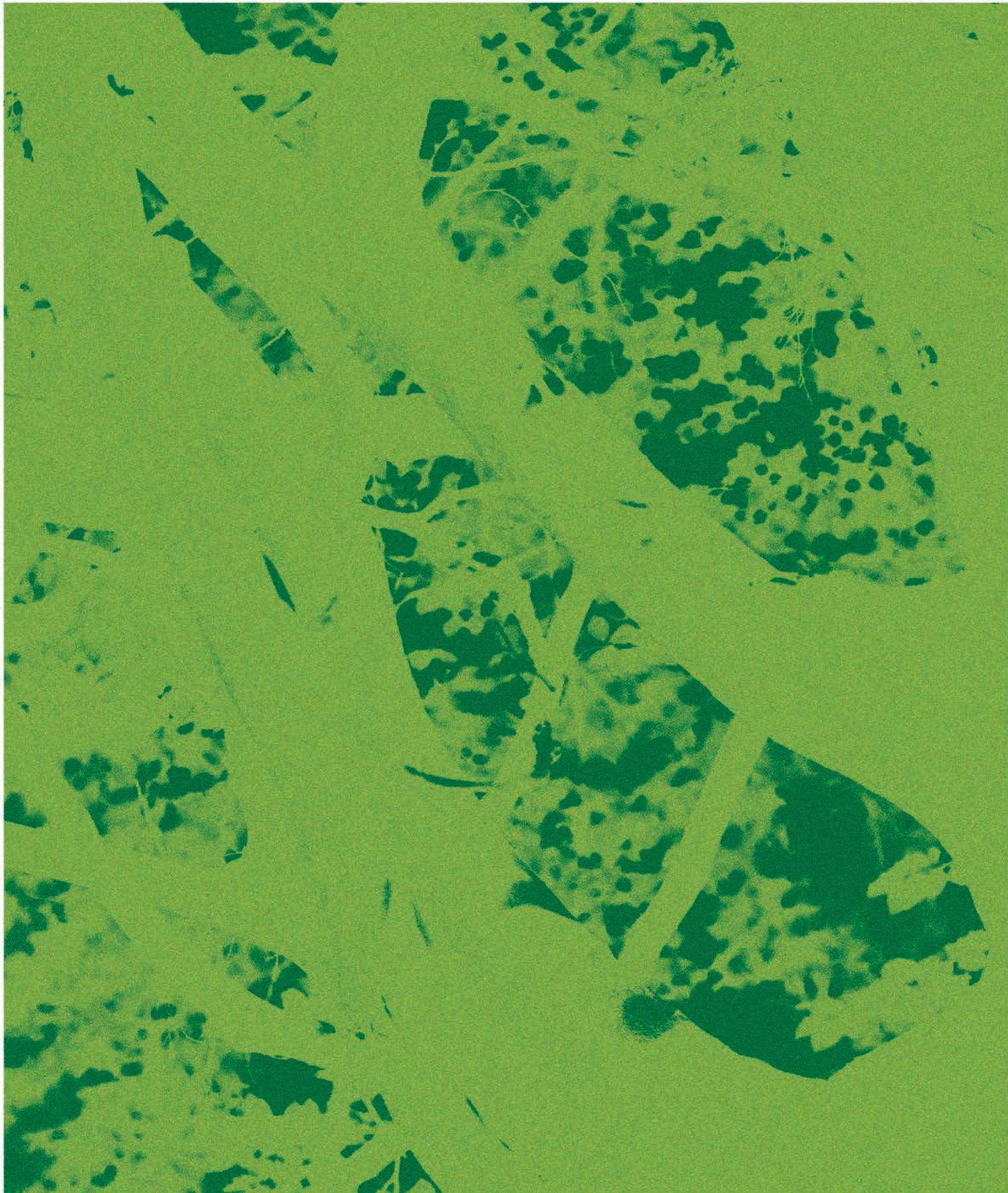
FINANCIËLE BATEN EN LASTEN [17]

Opbrengsten van vorderingen die tot de vaste activa behoren en van effecten			
Opbrengsten uit dividend	33	0	31
Opbrengsten uit rentes	0	0	0
(On)Gerealiseerde koersresultaten	355	0	-779
Kosten van effecten	-18	0	-28
	370	0	-776

Rentebaten en soortgelijke opbrengsten

Rentebaten banken	3	0	-9
	3	0	-9

5. Overige gegevens

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: bestuur en raad van toezicht van de Stichting “Het Zuid-Hollands Landschap” te Delft

Maarsbergseweg 20
3956 KW Leersum
Postbus 1
3956 ZR Leersum

T (0343) 41 59 40
leersum@vanreeacc.nl
www.vanreeacc.nl
KvK nr. 09068872

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening van Stichting “Het Zuid-Hollands Landschap” te Rotterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de Stichting “Het Zuid-Hollands Landschap” per 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2023;
2. de staat van baten en lasten over 2023; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting “Het Zuid-Hollands Landschap” zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Benadrukking van een aangelegenheid: Model C

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel *Bijlage: Model C Producten* op pagina 67 van het jaarverslag in combinatie met de *Grondslagen voor balanswaardering* op pagina 39 waarin de berekeningssystematiek van Model C Producten is toegelicht en de gevolgen hiervan benoemd.

Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij. Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden en ethische voorschriften, de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk

nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Leersum, 26 juni 2024

Van Ree Accountants

W.g.

J.K.J. (Carlo) van Egdome MSc

Registeraccountant

6. Bijlagen

Bijlagen: Activastaat

x € 1.000

OMSCHRIJVING	Boekwaarde 2022	Investerings 2023	Desinvesterings 2023	Afschrijvingen 2023	Boekwaarde 2023
Immateriële vaste activa					
Automatisering	112	197	0	-55	255
	112	197		-55	255
Materiële vaste activa					
Direct in gebruik voor de doelstelling					
Natuurterreinen	0	0	0	0	0
Opstallen	632	16	0	-49	599
	632	16	0	-49	599
Bedrijfsmiddelen					
Dienstauto's	118	0	-26	-32	60
Machines	506	100	-43	-89	473
Inventaris	140	6	0	-74	73
	764	107	-70	-196	606
Totaal	1.396	123	-70	-245	1.204

Bijlagen: Recapitulatie reserves en fondsen

x € 1.000

	2023						2022					
	Saldo 1-1-2023	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overige mutaties	Saldo 31-12-2023	Saldo 1-1-2022	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overheveling	Saldo 31-12-2022
Continuïteitsreserve												
Resultaat overige mutaties	3.400	0	0	0	0	3.400	4.156	0	0	0	-756	3.400
		0	0	0	0			0	0	0	-756	
		0	0	0	0	3.400	4.156	0	0	0	-756	3.400
Bestemmingsreserves												
Aankoop en beheer nieuwe terreinen	3.652	0	0	-309	0	3.344	3.055	39	0	-144	702	3.652
Egalisatie reserve beleggingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Optimalisatie beheerplannen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toekomstige bestedingen (Strategische investeringen)	38	0	0	1.614	0	1.652	1.745	-2.244	0	-566	1.104	38
Verbinden met mensen	379	0	0	-44	0	334	1.078	0	0	-50	-650	379
Egalisatie reserve	472	0	0	160	0	632	1.107	0	0	-235	-400	472
De Groene Motor reserve	70	0	0	-70	0	0	113	-42	0	-1	0	70
Beheer Opstellen	652	0	-86	0	0	566	580	0	46	25	0	652
	5.263	0	-86	1.351	0	6.528	7.678	-2.247	46	-970	756	5.263

(Vervolg)

Bijlagen: Recapitulatie reserves en fondsen

x € 1.000

	2023						2022					
	Saldo 1-1-2023	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overige mutaties	Saldo 31-12-2023	Saldo 1-1-2022	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overheveling	Saldo 31-12-2022
Toekomstige bestedingen (Strategische investeringen)	38	0	0	1.614	0	1.652	1.745	-2.244	0	-566	1.104	38
Overheveling continuïteitsreserve												
Natuurbeheer		0						222				
Monitoring		0						0				
Kwaliteitsborging								-247				
Waterschapslasten		0						0				
Recreatie		0						-187				
Communicatie		0						-806				
Ontwikkeling		0						-175				
Bedrijfsvoering		0						-2.392				
De Groene Motor		0						-6				
Vrijwilligers ZHL		0						-217				
Beheerobjecten		0						0				
Fondsenwerving - Beschermersinkomsten en overig		0						1.565				
Fondsenwerving - Erfenissen en legaten		0						0				
Afgeronde projecten				0						-566		
Resultaat overige mutaties				0	0						454	
Resultaat overige mutaties				483	0						0	
Resultaat overige mutaties				1.130	0						650	
Overheveling Bestemmingsfondsen			0					0			0	
Overheveling Bestemmingsreserve					0						0	
Optimalisatie beheerplannen												
		0	0	1.614	0			-2.244	0	-566	1.104	

(Vervolg)

Bijlagen: Recapitulatie reserves en fondsen

x € 1.000

	2023					2022						
	Saldo 1-1-2023	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overige initiaties	Saldo 31-12-2023	Saldo 1-1-2022	Resultaat producten	Resultaat opstellen en beheerobjecten	Resultaat afgeronde projecten	Overheveling	Saldo 31-12-2022
Bestemmingsfondsen												
Fonds Veenweiden en Rietland	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fonds Beheer Objecten Derden	181	0	-39	0	0	142	235	0	-54	0	0	181
Fonds Beheer Eifenaar	878	0	-100	0	0	779	955	0	-77	0	0	878
Fonds Beheer Ockenburgh	263	0	-19	0	0	244	211	0	52	0	0	263
Fonds Beheer Spanjaards Duin	354	0	-55	0	0	300	372	0	-18	0	0	354
Fonds Beheer Berestijn	54	0	-7	0	0	47	57	0	-3	0	0	54
Fonds Beheer Zandmotor	9	0	0	0	0	9	2	0	7	0	0	9
Fonds Beheer Dixhoordriehoek	74	0	-39	0	0	35	71	0	3	0	0	74
Fonds Beheer Scharperswijk	49	0	0	0	0	49	65	0	-16	0	0	49
Fonds Regionaal Belang Voorne	4	0	0	-4	0	0	9	0	0	-5	0	4
Fonds Beheer Hollandse IJssel	142	0	-5	0	0	137	142	0	0	0	0	142
Fonds Krimpenerwaard	164	0	13	-1	0	176	167	0	0	-3	0	164
Fonds Natuurfonds	-9	0	0	27	0	18	69	0	0	-79	0	-9
Fonds Van Dixhoordriehoek antiverstuuwing	27	0	0	0	0	27	0	27	0	0	0	27
Fonds Vinetaduin Hoekse Lijn	7	0	0	-2	0	5	0	7	0	0	0	7
Fonds Vinetaduin Vafamil	54	0	0	490	0	544	0	55	0	-1	0	54
Fonds Park Moerdijk	70	0	0	-11	0	60	0	0	0	70	0	70
TOTAAL	2.321	0	-252	500	0	2.569	2.356	88	-106	-17	0	2.321
	7.584	0	-337	1.850	0	12.497	14.190	-2.159	-59	-988	0	10.984

Het resultaat (1.513) is conform het besluit van de raad van toezicht verdeeld

Bijlagen: Model C Producten

x € 1.000

	Kwaliteitsborging/Monitoring/Beheeradministratie		Natuurbeheer		Recreatie		Wervingskosten		Communicatie		Ontwikkeling		Opstallen		Beheerobjecten		Kosten beheer en administratie		De Groene Motor		Vrijwilligers ZHL		Algemene projecten		TOTAAL 2023	BEGROTING 2023	VERSCHIL 2023
Baten	2.354	62	272	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	44	0	44	0	0	0	0	0	0	15	2.746	2.581	165
Subsidie SNL	13	0	70	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13	51	0	13	51	0	453	0	0	0	0	4.156	3.877	279
Subsidie PZH	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	188	0	0	0	0	1.125	1.125	0	
Bijdrage NPL	3	0	23	0	8	0	0	0	0	0	0	0	1	322	0	0	0	0	0	0	0	0	0	806	1.177	1.177	-14
Bijdragen derden	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subsidie projecten	230	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	272	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	504	465	39
Inkomsten uit terreinen	0	0	0	1.501	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.501	1.250	251
Beschermersinkomsten	0	0	0	0	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	24	15	9	
Opbrengst winkel	0	0	0	24	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	40	74	92	-18	
Sponsoring	1	0	0	195	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	197	450	-253	
Giften	0	0	980	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	980	300	680		
Legaten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Rente	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	3		
Koersresultaat beleggingsportefeuille	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	355	0	0	0	0	355	0	355	
Opbrengst beleggingsportefeuille	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	15	0	15	
Overige baten	33	0	0	13	6	0	0	0	0	6	0	0	0	0	5	56	2	0	0	0	0	0	0	115	20	95	
	2.633	62	367	2.714	39	0	287	435	426	642	0	5.355	12.958	11.352	1.606												
LASTEN																											
Personeelskosten	-1.644	-412	-1.139	-299	-651	-191	-136	-360	2.175*	-582	0	-1.301	-4.541	-5.353	812												
Vrijwilligerskosten	0	0	0	0	0	0	0	-49	0	0	0	-49	-46	-3													
Uitbesteed werk	-1.118	-70	-125	-223	-373	-17	-179	-330	-566	-101	0	-2.249	-5.352	-5.241	-111												
Materieel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Afscriptrijvingskosten	0	0	0	0	0	0	0	0	-300	0	0	-300	-326	26													
Voorlichting, communicatie en promotie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Huisvestingskosten	0	0	0	0	0	0	0	0	-214	0	0	-214	-266	52													
Verwerving	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Zakelijke lasten terreinen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Algemene kosten	0	0	0	0	0	0	0	0	-990	0	0	-990	-906	-84													
Omslagen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	-2.762	-483	-1.265	-521	-1.024	-208	-316	-691	57	-683	0	-3.551	-11.445	-12.138	693												
Resultaat	-129	-421	-898	2.192	-985	-208	-29	-256	483	-41	1.804	1.513	-786	2.299													

* Dit zijn de personele kosten minus omgeslagen dekking naar bestedingen naar doelstelling en wervingskosten. Waardoor het dit jaar debet uitkomt. De omgeslagen wordt berekend op basis van standaard uren en er is geen rekening gehouden met de bezettingsgraad, om zo vergelijkbaar mogelijk beeld te geven tussen de verschillende categorieën.

Bijlagen: Begroting komend boekjaar

x € 1.000

	BEGROOT 2024
BATEN	
BATEN	
• Baten van particulieren	2.196
• Baten van bedrijven	90
• Baten van loterijorganisaties	1.125
• Baten van subsidies van overheden	3.251
	6.662
• Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	7.402
• Overige baten	30
	14.094
LASTEN	
BESTEED AAN DOELSTELLINGEN	
• Natuurbeheer	3.004
• Recreatie / Toezicht en Handhaving	1.226
• Kwaliteitsborging / Monitoring en Beheeradministratie	185
• Beheer opstallen	
• Beheer Derden Terreinen	672
• Ontwikkeling	94
• Communicatie	1.042
• Projecten	9.067
• De Groene Motor	0
• Vrijwilligers ZHL	0
	15.290
Wervingskosten	578
Kosten beheer en administratie	812
Som van de lasten	16.680
Saldo voor financiële baten en lasten	-2.586
Saldo financiële baten en lasten	14
Saldo van baten en lasten	-2.572
BESTEMMING SALDO VAN BATEN EN LASTEN:	
Toevoeging/onttrekking aan:	
• Continuïteitsreserve	0
• Bestemmingsreserves	2.505
• Bestemmingsfondsen	492
	2.997

Zuid-Hollands Landschap

Olof Palmestraat 18 info@zhl.nl
2616 LR Delft zhl.nl
010 - 272 22 22

De foto's in dit Jaarverslag zijn onder andere gemaakt door: Buro JP, Lynn Hagendoorn, Hof van Segwaert, N. van Kappel, Idde Lammers, Floris Scheplitz, Nena Stoks, Babette van der Wijst, R. Zwerver, E. Zwetsloot en boswachters Zuid-Hollands Landschap.